

Sisekaitseakadeemia
Justiitskolledž

Martin Kiuru
KK050

VANGLAAMETNIK – FÜÜSILISE VÄGIVALLA OHVER

Lõputöö

Juhendaja:
Janek Riives

Tallinn 2008

ANNOTATSIOON

Justiitskolledž	mai 2008	
Töö pealkiri: Vanglaametnik – Füüsilise vägivalla ohver		
Töö autor:	Martin Kiuru	allkiri:
<p>Käesolev lõputöö on kirjutatud eesti keeles, arvuti kirjas ja koosneb 46 leheküljest. Töö sisaldab annotatsiooni, sisukorda, sissejuhatust, kolme peatükki ja alapunkte, kokkuvõtet, võõrkeelset resümeed ja kasutatud allikate loetelu.</p> <p>Esimeses peatükis on kirjutatud vägivallast ja vägivalla vormidest nende põhjustest ja rünnetest ametnikele. Teises osas on autor püüdnud käsitleda vägivalla ennetamise ja vähendamise teemat nendevahelisi seoseid teiste teguritega nagu seda on ametnike füüsis, väljaõpe, võimalikud provokatsioonid jne. Kolmas osa käsitleb autori endapoolset uurimust ja olemasolevate juhtumite analüüsi.</p> <p>Lõputöös on 16 joonist ja 19 viidet kasutatud allikatele.</p> <p>Lõputöö eesmärk on selgitada välja asjaolud, mis viivad vanglas füüsilise vägivalla puhkemiseni; kas amenikkond on piisavalt koolitatud, et seda ära hoida, ennetada ja vajadusel ka situatsioonis pädevalt käituda; kas väljaõpe on piisav; kas ametnikud tunnevad end ehk liiga turvaliselt ja enesekindlalt? Kas vanglaametnik võib olla füüsilise vägivalla ohver?</p> <p>Uurimismeetodina kasutas autor empiirilist uuringut, millele töö pealkirjas märgitud Tartu Vangla ametnike seas läbi viidud küsitlusele, lisandusid veel Eesti Vabariigi kinnipidamisasutustest Tallinna ja Murru Vangla teenistujate seas läbi viidud küsitlusest saadud andmed.</p>		
Võtmesõnad : vägivald, füüsiline vägivald, ennetamine, tagajärjed, vanglaametnik, väljaõpe, kinni peetav isik.		
Keywords : violence, physical violence, precaution, consequence, correctional officer, training, inmate or arrestant		
Säilitamise koht:		
Kaitsmisele lubatud:		
Juhendaja allkiri:		

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISUKORD	3
SISSEJUHATUS	4
TEOREETILINE OSA	6
1. VÄGIVALLA SISU JA VORMID. VÄGIVALD VANGLAS	6
1.1 Psühholoogiline vägivald	7
1.2 Füüsiline vägivald	7
1.3 Vägivaldsed kinnipeetavad. Potentsiaalne ründaja.	9
1.3.1 Vaimselt ebastabiilsed kinnipeetavad	9
1.3.2 Uimastisõltlased	9
1.4 Vägivald vanglaametnike suhtes. Ründed vanglaametnikele.	11
2. VÄGIVALD AMETNIKE SUHTES. ENNETAMINE JA VÄHENDAMINE.	
VÄLJAÕPE	15
2.1 Vanglaarhitektuur ja turvalisust suurendavad tehnilised lahendused.	15
2.2 Erivahendite ja jõu kasutamise õiguslik regulatsioon ja selle puudused.	16
2.3 Tavapärased turvameetmed	17
2.4 Elektrooniline hädaabi süsteem	18
2.5 Ametnike koolitamine ja väljaõpe	19
2.6 Distiplinaarpraktika	20
EMPIIRILINE OSA	22
3. AUTORI UURIMUS	22
3.1 Tartu Vangla lühituvustus	22
3.2 Murru Vangla lühituvustus	23
3.3 Tallinna Vangla lühituvustus	23
3.4 Uurimuse meetodika ja eesmärk	24
3.4.1 Valimi iseloomustus	24
3.4.2 Uurimuse tulemused ja analüüs	25
3.4.1 Seoste leidmine ja hüpoteeside võrdlemine tulemiga.	33
3.5 Autori poolset võimalikud lahendid	36
KOKKUVÕTE	38
PE3IOME	41
KASUTATUD ALLIKAD	42
LISAD	44

SISSEJUHATUS

Autorit ajendas vägivallast ja sellest tingitud asjaolusid tagajärgi, äärmuslikke vahendid vägivalla tõkestamiseks ja muud, uurima klausel, mis pärineb Eesti Vabariigi Vangistusseaduse paragrahv 109st.¹ Küsimusi sellest punktist tekkis palju ja seega ka käesolev töö niivõrd suure ja laia haarde sai. Mis puutub konkreetseesse seadusepunkti füüsiline vägivald? Käesolev töö püüab ka seda selgitada.

Mis on vägivald? See on käitumine, mille abil saavutatakse teises inimeses hirmu tekitades võim tema elu üle, teise inimese käitumise, mõtete, tunnete kontrollimine. Vägivallatseja rakendab oma ohvri suhtes erinevaid meetodeid alates psühholoogilisest survest ja jõhkrast sõimust kuni majanduslike piirangute seadmise ja sotsiaalse isolatsioonini. Eristatakse kolme peamist vägivallaliiki: vaimne-, füüsiline- ja seksuaalne vägivald. Lisaks on olemas ka veel majanduslik vägivald. Käesoleva töö teoreetiline osa püüabki selgitada juba maailmas uuritud vägivalduse põhiolemust ning need kaasata vanglatööst tulenevate vägivallaaktidega. Vägivald vanglateenistuses on kindlasti tingitud proleemidest, mis tavaelus võivad olla tühised või hoopis olematud. Konfliktisituatsioonid on kergemini tekkivad, kuna tegemist on suletud süsteemiga, kus kehtestatud rutiin ja kord on reguleeritud ja täidesaadetav palju väiksema paindlikkusega kui seda väljaspool vanglat.

Vägivallaga üldjuhul ei lahenda probleeme kuskil, kuid siiski on inimloomus selline, et mingil momendil on konflikti kasvamine füüsiliseks vägivallaaktiks paratamatu. Autor leiab, et suhtumine, kus arvata naiivselt, et kõik konfliktid peab saama suudetud lahendada rahulikult ja leida rahuldav lahend, ei saa olla alati 100% õige. Paratamatult on konfliktis alati rohkem kui üks osapool ja oodata mõistvat suhtumist ja kainet meelt igalt indiviidilt on mingil momendil kindlasti vale.

Käesoleva töö pealkiri haarab suhteliselt laia mastaabiga ala, mõni eesmärk võib kõlada natuke kaugena, kuid sõna vägivald tekitab endas juba nii palju küsimusi ja kui terminile lisada veel täiendavaid tegureid, siis tekib neid veelgi.

Praegu, peale Eesti Vabariigi ühinemist Euroopa Liiduga oleme me oma demokraatilises ühiskonnas jõudnud tasemele, kus laseme oma riiki ja riiklike asutusi suhteliselt palju kontrollida ja meile ka ettekirjutusi teha. Meie ühiskond on saanud palju heakskiite, samas ka palju kriitikat. Kuna kogu täitesaatevõimu ja üldse korra tagamine toimib seaduste ja

---

¹ Vangistusseadus. 14.06.2000 – RTI, 58, 376, RTI 2006, 12, 79.

määruste jne. juhtimisel on ühes mõttes olukord ju n.ö. ette kirjutatud, samas ei saa kunagi ühtegi reaalse elu nüanssi ega situatsioonidetaili ennetavalt paberile kanda, et seda pärast võrrelda. Tuleb teha üldistusi. See kõik kehtib ka vanglasüsteemis – õigusemõistmise lõppastme ja tagajärje sümbolis, mis enam ja enam proovib ennast ühiskonnas näidata hoopiski millegi uue algust.

Vanglate tasemel tehtud ettekirjutused on ametnike töös palju muutnud. Töö autori jaoks on paljud detailid, mis kogu tööd ja julgeolekut mõjutavad, jäänud siiani mõistetamatuks. Palju probleeme märgatakse, mis puudutavad kinni peetavaid isikuid, nendega tegeletakse ja probleeme lahendatakse. Paratamatult on vaja selle süsteemi tasakaalustamiseks ja edukaks toimimiseks ka ametnikkonda. Sellel tasandil probleemid, nende lahendamine ja selleks kuluv aeg on suhteliselt pikk ja vaevarikas protsess ja tihtilugu võibki lahendust ootama jääda. Samas on ametnik suhteliselt keerulises situatsioonis – provokatiivne käitumine kinni peetavate poolt, oht vägivallale jne. teiselt suunalt on olemas teised probleemid – ametnik peab olema korrekne, vigade tegemine peab olema välistatud, surve otseselt ülemuselt ja juhtkonnalt jne. Mingil momendil tekitab see kõik kindlasti kohutavalt stressi ja pingelukordi ametipostil võimendavad veel muudki tegurid.

Kas vanglas töötavat ametnikku võib käsitleda kui potentsiaalset ohvrit? Kui paljud ametnikud on langenud kinni peetava poolse ründe ohvriks? Kas vanglaametnikud on piisavalt pädevad? Kas asutuse juhtide poolt on kõik tehtud selleks, et vägivalda võimuesindaja suhtes oleks võimalikult vähe? Kas ametnike head taset püütakse hoida võimalikult kõrgel? Mida arvavad praegusel momendil Eesti kolme suurima vangla töötajad ise sellest, milline on olukord? Kas oleks, mida muuta? Kas tööd reguleerivates õigusaktides peaks midagi muutma, täpsustama? Jne. Küsimusi on palju ja vastuseid mitmesuguseid. Siinkohal püstitab käesolev töö hüpoteesid, millele tuginedes on läbi viidud ka autori poolne uuring.

- Eesti vanglate ametnikud tunnevad end vanglates (liiga) turvaliselt ja turvaküsimused on jäänud tahaplaanile – ametnik on potentsiaalne vägivalla ohver.
- Ametnike erivahendite koolitus ja väljaõpe on piisavad.

TEOREETILINE OSA

1. VÄGIVALLA SISU JA VORMID. VÄGIVALD VANGLAS.

Põhjused, miks vägivald vanglas ilmneb, on kompleksed ja sageli vastuolulised. Potentsiaalselt agressiivses keskkonnas võib üks põhjus viia teiseni. Vägivalla põhjuseid võib pidada kas vanglasisesteks, nt kinnipeetavatest endi suhetest tulenevateks (mikrotasand) või vanglavälisteks, nt kriminaalpoliitilisteks (makrotasand). Uurimused vägivalla põhjuste kohta püüavad leida vigu ning seavad eesmärgiks need vead kõrvaldada ja parandada, et lõpptulemusena vältida või vähemalt vähendada edaspidiseid intsidente.

Vanglas reageeritakse isiklikele probleemidele või grupikonfliktidele peamiselt vägivallaga ja eristatakse kaheksat vangla vägivalla vormi: kinnipeetavate-vaheline füüsiline vägivald; kinnipeetavate *füüsiline vägivald vanglatöötajate suhtes*; vanglatöötajate füüsiline vägivald kinnipeetavate suhtes; seksuaalne vägivald (tavaliselt kinnipeetavatevaheline); enese füüsiline vigastamine; psühholoogiline vägivald (nii töötajate kui kinnipeetavate seas); majanduslik vägivald; organiseeritud rahutused ja mässud.² J. Vagg toob tüüpiliste intsidentide näidetena välja *kallaletunge ametnikele*, kinnipeetavate gruppide omavahelisi kaklusi, näljastreike, protestimisi treeninguõuedes, (tavaliselt kambrite voodiriette) süütamisi, katustele ronimisi, kambrites/eluosakondades barrikaadide ehitamisi, põgenemisi ja ülestõuse.³ R. Sparks, A. Bottoms ja W. Hay defineerivad tülina igasugust vanglarutiini katkestavat tegu või tegevusetust.⁴

---

² Tewksbury, R.A. (1996) Introduction to Corrections. 3rd ed. Sine Loco. p. 205.

³ Vagg, J. (1996) Prison systems. A comparative study of accountability in England, France, Germany and the Netherlands. Oxford. p. 245.

⁴ Sparks, R., Bottoms, A., Hay, W. (1996) Prisons and the problem of order. NY. p. 64.

1.1 Psühholoogiline vägivald

Vägivallaliik, mille avastamine ka väljaspool kinnipidamisasutust ehk tavaühiskonnas, nõuab suurt pingutust, kuna psühholoogilise vägivalla ohver on tihti nii ära hirmutatud, et ei julge abi saamiseks kuskile pöörduda ja vägivallast, kui aktist, füüsiliselt eksisteerivaid jälgi ei jää. Levinuim psühholoogilise vägivalla viis on hirmutamine, heidutamine. Psühholoogilist vägivalda tarvitatakse tavaliselt materiaalse kasu saamise eesmärgil, kuigi selle tulu pole esmapilgul märgata. Hirmutajad võivad kõrgema sotsiaalsema positsiooni ning võimutunde, mis võib neile rahaliselt kasulikuks osutada.⁵ Vaimsele tervisele tehtud kahju võib osutada märgatavaks ja traumeerivaks ka aja möödudes.

1.2 Füüsiline vägivald

Kui seletada lahti üldine üks käesoleva töö märksõna (füüsiline vägivald) võiks selle kokku võtta järgnevat -sõnavahetus ja kaaslane sõimamine ning mõnitamine võib kergesti üle minna kehaliseks arveteõendamiseks. Füüsilise vägivalla alla kuuluvad: nügimine, müksimine, juustest sikutamine, piinava valu tekitamine, liikumise takistamine (kinni hoidmine või – sidumine), löömine, peksmine (lahtise käe, rusika, jalaga, mõne esemega), kägistamine, lämmatamine (püksirihm, padi jms), relva kasutamine (külm- või tulirelv, mõne eseme kasutamine relvana). Veel võib siia nimistusse lisada kaudse vägivalla, milleks on näiteks lemmikloomade löömine, piinamine või tapmine. Füüsilise vägivallaga kaasnevad vigastused võivad ulatuda marrastustest, sinistest plekkidest, muhkudest ja muljumistest kuni välimiste ja sisemiste vigastuste ning püsivate kuulmis-, nägemis-, liikumis- ja muude kahjustuste või kaotuseni. Raseda kallal vägivalla kasutamine võib lõppeda lapse ja ema surmaga.

Meestevahelised vägivallateod on tavaelus võrdlemisi üldised. Nende kõige levinumad põhjused on napsitülid, keeruliste probleemide lahendamise (võla tagasinõudmine, kättemaks ja tagakiusamissuhe) ning auküsimused. Niisuguste vägivallategude puhul on nii ohvrite kui ka tegijate seas keskmisest enam esindatud keskealised, lihttöölised ja sageli ka töötud mehed, valdav osa tegudest sooritatakse purjuspäi.

Kui meesuurimuse puhul räägitakse meeste omavahelisest vägivallast, siis üldistatakse see sageli kogu mehelikule kultuurile ja mehesuse kujundamisele või siis vaadeldakse seda, kuidas vägivald omalt poolt kujundab mehesust. Sageli arvatakse, et vägivald seostub mehe

---

⁵ Tewksbury, R.A. (1996) Introduction to Corrections. 3rd ed. Sine Loco. p. 210-212.

au ja macholikkusega ning mulje loomisega. Tõrjutute hulgas on vägivalda puhul tegemist pigem väheste ressursside jaotamisega ja õiguskaitseta huvidega kui meheliku au või siis varastatud kauba kaitsmisega. See võib tunduda vähetähtis, kuid mehe jaoks, kelle mehesuse ülesehitus millelgi muul enam ei põhine, ei pruugi see nii olla.

Siiski näib sellesse kultuurikeskkonda, kus need mehed liiguvad, kuuluvat ka vägivalda. Vägivald on viis, kuidas kaitsta oma õigusliku kaitseta huve, mida ametiisikud ei saa või ei taha kaitsta. Teiste sõnadega, asjaolud annavad tuge probleemide vägivaldsele lahendamisele – kultuuri väärtused ja normid soosivad vägivalda. Probleemsetes olukordades on vägivaldse mehe maine või vägivalda kasutamine parema mõjuga kui politseile toetumine, mida selles keskkonnas peetakse keelekandmiseks.⁶ Sama üldistuse või tuua sisse ka kinnipidamisasutusse (autori märkus).

Tüüpiliseks meestevahelise vägivalda liigiks peetakse ka tänavavägivalda, mille all mõistetakse tavaliselt avalikus kohas toimuvat vägivalda. Lisaks sellele on meeste seas tavalisem ka muu juhuslik vägivald, mis leiab aset sellistes poolavalikes kohtades nagu restoranid ja baarid. Avalikes kohtades toimuvat meestevahelist vägivalda seletatakse selliste sugupoolte vaheliste erinevustega, kus kodu peetakse kuuluvat naiste maailma ja avalikud kohad, nagu tänavad ja restoranid, omakorda meeste maailma. Meestevaheline vägivald tuleb seega esile kohtades, kus mehed liiguvad ja üksteisega kokku saavad. Sellal kui naised langevad ligemale üheksakümnel protsendil juhtudest tuttava, nagu näiteks partneri või sugulase, vägivalda ohvriks, siis meeste omavahelise vägivalda puhul on ohver ja vägivalda rakendav isik sageli juhututtavad või siis täiesti võõrad inimesed.

Lisaks meeste omavahelistele konfliktidele võivad mehesust kujundada ja produtseerida ka gruppidevahelised võitlused. Vägivaldsed kokkupõrked ja sündmused loovad ja kinnitavad oma kamba mehelikku ühtekuuluvustunnet. Sellisel juhul aitab grupist väljaspoole suunatud vägivald kaasa ühtekuuluvustunde tugevnemisele grupi sees. Ühtekuuluvustunde ja enese ohvrikstoomine rühma nimel võib olla isegi olulisem kui koolitus või edukas tulevik.⁷

---

⁶ Hearn, J. (1998) *The Violences of Men. How Men Talk About and How Agencies Respond to Men's Violence to Women*. Sage, London.

⁷ Jokinen, A. (2000) *Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere University Press. Tampere.

1.3 Vägivaldsed kinnipeetavad. Potentsiaalne ründaja.

Järgnevalt on töös käsitletud suurimat võimalikku ohtu tekitavad ja vägivaldsusele kalduvaid kinni peetavate liigitusi. Lisaks eluaegset karistust – autor peab siinkohal silmas just võimalikku lootusetunde kadumist, motivatsiooni puudumist jne. eluaegse kinnipeetava puhul ning selliste ilmingute puhul on vägivallale kaldumine järgmine samm - kandvate kinnipeetavate olemasolule on kinnipidamisasutustes ka kontingent, kelle poolt potentsiaalne kaldumine vägivaldsusele on väga tõenäoline.

1.3.1 Vaimselt ebastabiilsed kinnipeetavad

Vanglarahvastiku uurimused on regulaarselt näidanud, et olulisel osal vangidest on probleeme vaimse tervisega. Enamus vaimuhaigetest - neurootikud - on kergema vaimse puudega, kes tajuvad reaalsust maailma, kuid oma äärmusliku ärevuse tõttu ei suuda sellega efektiivselt toime tulla. Psühhootikud on raskema vaimuhäirega ja tajuvad tegelikkust tervetest erinevalt. Vägivallale esineb ka vaimse alaarenguga (vaimupeetusega) vangide seas. Neil on raske mõista kompleksseid (vahel ka lihtsaid) ülesandeid ja nad võivad mitte mõista ega järgida sotsiaalseid norme, mis tähendab, et nendega on kerge manipuleerida ja veenda neid keelatud või ohtlikke asju tegema.⁸

1.3.2 Uimastisõltlased

Kuigi praeguse seisuga on käivitunud erinevad projektid vanglates, millega püütakse vähendada narkoprobleemi ja tegeleda ka tagajärgedega on selline kinni peetavate isikute kontingent olemas, kes seda millekski ei pea ja narkomaaniast tingitud arvestatavate päris välistada ei saa. Uimastitega seoses sisaldavad vangla tööle suurimaid ohte:

1. abstinentsiseisundis uimastitarvitajad, kes uue doosi saamiseks on võimelised ja nõus kõigele, ka vägivallaks kaasvangide või vanglatöötajate vastu;
2. uimastite illegaalses äris võlgadesse sattunud kinnipeetavad, kes oma elu säilitamiseks on valmis võlgu kustutama mistahes viisil, kaasa arvatud vägivallaga kaasvangide või vanglatöötajate vastu;
3. süstivate narkomaanide ohtlikkus kaasvangidele nakkusliku hepatiidi ja HIV-viiruse nakatamisel;

---

⁸ Tewksbury, R.A. (1996) Introduction to Corrections. 3rd ed. Sine Loco. p. 222-223.

4. narkomaaniale kallutamine vägivalla teel või sellega ähvardades kättemaksu- või kompromiteerivatel kaalutlustel.

Mõningate allikate arvates ei suuda vanglad narkoprobleeme lahendada, vaid pigem süvendavad pahelist sõltuvuse, kuritegude ja vabadusekaotuse tsüklit. Narkomaanide hajutamine vanglas mõjutab ka teisi vange, näiteks vangla repressiivse, turvalisusele suunatud orientatsiooni tõttu. Autorid pooldavad narkosõltlaste saatmist raviasutustesse nii vara kui võimalik, kuna ka nende koondamine vangla eriosakonda ei näi olevat lahenduseks vastava subkultuuri süvenemise tõttu. Samas tundub võimatuna täiesti uimastitevaba vanglasüsteemi loomine.⁹

Samas on Eesti kinnipidamisasutused läinud seda teed, et avatakse vanglates osakondi mis püüdleval uimastivaba elustiili kinnistamises kinnipeetavate hulgas. Tartu Vangla liigub tulevikusuunal spetsialiseerumaks eraldi tulemusüksuse tasandil 2008. aasta jooksul narkosõltlastest kinnipeetavate segmendi rehabilitatsioonile.¹⁰

Vanglaametnike ja vangide vahelisi suhteid on tunnistatud vanglasüsteemi südamikuks. Turvalisus vanglas on suuresti nende suhete sujumisest, mis omakorda sõltub avaliku võimu poliitilisest ja moraalsest käitumispraktika kujundamise huvist. Kinnipidamisvõimu teostamine põhjustab sõltuvust, mis paneb riigivõimudele kohustuse hoolitseda kinnipeetavate füüsilise ja psühholoogilise tervise eest.¹¹

Praegusel momendil on peamisi probleeme lahatud tasandil vanglaametnike vägivaldne käitumine kinni peetavate isikute suhtes. Kui uurida Eesti kuritegevuse statistikat, siis võimuliialdused või ametipositsiooni kuritarvitamine või kinnipeetava, arestialuse, vahistatu ebaseadsulik kohtlemine on leidnud numbrites palju väiksemat kõlapinda, kui vastupidised näitajad. Siinkohal on vägivallakuriteod võimuesindaja ja avaliku korda kaitsva muu isiku suhtes liikunud statistilistes tabelites pigem suuremate numbrite poole.¹²

Selle väitega ei püütud tõestada mitte midagi muud, kui seda, et oht vägivallale ametnike seisukohalt vaadates ei kao kuhugi.

---

⁹ van Zyl Smit, D., Dünkel, F. (ed.) (2001) Imprisonment today and tomorrow. International perspectives on prisoner's rights and prison conditions, 2nd ed. The Hague. p. 850-851.

¹⁰ Tartu Vangla eesmärgid 2008 koondokument. 9.04.2008. Dokument. Kättesaadav Tartu Vanglas.

¹¹ Sparks, R., Bottoms, A., Hay, W. (1996) Prisons and the problem of order. NY. p. 308-309.

¹² Kuritegevus Eestis 2006. / Justiitsministeerium. Tallinn, 2006.

1.4 Vägivald vanglaametnike suhtes. Ründed vanglaametnikele.

Vanglapersonali suurimaks mureks on nende vastu suunatud vangide vägivallateod, mis ulatuvad lihtsatest löökidest, esemete (toolid, toidunõud jm) loopimisest peksmisteni, noahoopide ja tapmisteni. Kuigi oht vanglatöötajatele on küllalt suur, on vigastuste esinemissagedus suhteliselt madal. Vägivald võib olla suunatud nii valvurite kui meditsiinilise personali, kontori-, remonditöötajate või juhtkonna vastu. Kui näitena tuua vangla subkultuuri kehtinud nn. „panjaatad”, siis tugeva kinnistusega laagertüüpi kolooniate subkultuuris kehtis reegel, et meditsiinitöötajad on puutumatud, neile ei tohtinud mingil juhul kallale tungida. Kui uus põlvkonnad vanglates vahetuma hakkasid ja kehtinud subkultuur muutus, muutus ka suhtumine.¹³

Miks üldse kinni peetavad ründavad ametnikke? Millest eelpool kirjeldatud tüübid ja teooriad kasvavad olukorraks, kus ohvriks võib saada vanglaametnik?

Eelpool kirjutatule tuginedes võib väita ka seda, et paljud kinnipeetavate endivahelised suhted ja nendest tekkinud komplikatsioonid võivad kulmineeruda otsese ründega vanglaametnikule. Lisaks võivad endast ohtu kujutada nii vaimselt ebastabiilsed ja narkoprobleemiga kinni peetavad isikud (vt.eelnev tekst).

Provotseeriv käitumine ametnike suhtes, manipulatsioonid – kõike võib lugeda võimaliku ründeohu alusena. Provokatiivse käitumisega tehakse n.ö. vaatlus, kuidas ja kas ametnik reageerib. Proovitakse ka ähvardamist, kui provokatsioonid ei taha mõjuda. Füüsilisse kontakti astumine on viimane samm, sest üldjuhul oodatakse, et esimese sammu teeb vanglaametnik. Ründeni viivaid põhjuseid võib olla mitmeid.

- Ametniku enda suhtumine – liigne/vähene konkreetsus.

Ametnike enda suhtumist ründeni viivaks teguriks saamist võib lugeda ka ebaprofessionaalse käitumise alla. Kuna paljudel ametnikel puudub vanglasse tööle asumisel eelnev kogemus, siis võib tekkida olukord, kus olda oma seaduslike korralduste andmisel piisavalt konkreetsed. Kogenud vangli (kinni peetava isiku) jaoks on see koht, kus ta olenevalt tujust/tahtsust/suhtumisest proovib koheselt ametnikku proovile panna. Ametniku konkreetsus ja enesekindlus muutub kindlasti ka kogemustepagasi kasvades järjest paremaks, kuid võib väga suure tõenäosusega viia ka olukorrani, kus kinnipeetavaga vaidlusesse laskudes ei suudeta jääda püsima oma seisukohale, laskutakse vaidlusesse ning selle vaidluse käigus kasvab pinge, mis võib viia füüsilise kontaktini. Sama olukorrani võib viia muidugi asjakohatu, isegi liigne konkreetsus – silmas on peetud ametniku poolset provokatsioonile

---

¹³ Liiva, K. (1999, nr.7) Kaua istud, kiisukene? – Keskvangla 80-aastane. *Politsei*, lk.7.

viitavat käitumist. Kogenematu ametnik ei pruugi tahtagi olla provotseeriv vaid püüab olla konkreetne ja karm, tõestamaks ennast nii kaasametnike silmis, kui näidates kinni peetavale oma võimekust. Sellised asjad üldjuhul kuskil ametlikus statistikas käsitlust ei leia, sest kui ka olukord kasvab üle füüsilise jõu kasutamiseks on esmane reaktsioon üldjuhul kinnipeetava poolne.

- Rahulolematas korraldustega

Provotseeriv käitumine on väga omane, eriti ametnike poolsete korralduste jagamise puhul. Siinkohal näide hiljutisest rikkumisest: ¹⁴

Isiku turvakontrolli teostamisel ei allunud kinni peetav vanglaametniku seaduslikule korraldusele asetada käed seinale. Turvakontrolli teostamine oli põhjalik ja selle käigus eemaldati isikult nii üleriided (jope) kui ka jalanõud. Korraldusele võtta jalast ära jalanõud, kiskus kinni peetav ära jalast esimese botase ja viskas selle eemale – tegevust saatsid sõnad „säh, võta!“. Samal ajal zestikuleeris kinni peetav ägedalt ja ei asetanud käsi seinale. Selleks kasutati füüsilist jõudu ja kuna tekkis ka vastuhakk, kasutati edasise tegevuse ohutuse tagamiseks ohjeldusmeetmetena käeraudu.

Analoogseid näiteid võib kinnipidamisasutuste ajaloost tuua väga palju. Korralduste mittetäitmine ja sellega kaasnev on mitmete seisukohtade näitamine. Vastuhakk süsteemile, provokatsioon, kaaskinnipeetavate silmis millegi tõestamine, õhutamine jne. Sellise käitumise puhul on konkreetne ja tegutsemisvõime ning otsustusvõime vanglaametniku teenistuse seisukohalt väga tähtis. Kui konflikt ei pruugi kasvada selliseks, et peab kasutama füüsilist jõudu ja/või erivahendeid, on võimalik olukord lahendada ka rahulikult, aga see peab toimuma nii, et maksma jääks ametniku sõna ja seda ka tõsiseltvõetavalt.

- Kinni peetav tunneb ära kogenematu töötaja. Provotseerib ja tegutseb igavusest.

Eelmise juhtumiga analoogseid situatsioone võib põhjendada ka sellega, et kinnipeetaval on lihtsalt igav; provokatsioonid ja konfliktide otsimine, n.ö piiride kompimine ning ametniku tundmaõppimine on kõik võimalus sisustada aega. Noorte, alles õppivate ametnike puhul on see tavaline. Tegemist on põhimõtteliselt ohvri otsimisega. Otsitakse, õpitakse ja kui leitakse, hakatakse otsima võimalust ametnik enda kasuks tööle panna või provotseeritakse nii, et ametnik astuks ise üle piiri ja kasutaks füüsilist jõudu kinni peetava suhtes.

- Teiste kinnipeetavate silmis enesetõestamine

---

¹⁴ Tartu Vangla. 14.04.2008. Ettekanne nr. 382.

Eluosakonnas/sektioonis – nimetagem kuidas tahes – on alati võimalus ennast teiste silmis tõestada. Vanglaametniku, kui süsteemi esindaja, rünne on üks äärmusi tõestamise puhul, kuid siiski eksisteerib olukordi kus see nii on või olla võib.

- Kinni peetaval on probleem elusektsioonis/osakonnas ja tahab, et teda ümber paigutatakse, kui seda ei tehta ründab.

Rünne on äärmuslik olukord. On palju olukordi, kus kinnipeetavad omavahel läbi ei saa. Näide:

Kambris viibiv kinnipeetav on kambrikaaslane elu muutnud võimatuks. Peksmised ja isiklike asjade sunniviisiline võtmine pole vanglate subkultuurist kadunud. Kambrikaaslane „lastakse alla”. Olukord muutub kinni peetava jaoks, kes selle all kannatama peab, talumatuks. Ta otsustab, et ründab esimest ametniku, kes kambri ukse peaks avama. Saavutab ta selle, et kinnipeetav paigutatakse kartserisse ja ta läheb sinna väga hea meelega, kuna pääseb sellest kambrist minema. Väga palju on täheldatud analoogset käitumist alaealiste kinnipeetavate puhul ja ründamise asemel kasutatakse ka alternatiive. Näiteks läbi toidujagamislaugi visatakse valvurit veega.

Kinni peetavate paigutamises vanglas sõltub väga palju. Mitte ainult kinni peetava enda julgeoleku mõttes, vaid ka ametnike.

- Vaimne ebastabiilsus – ei anna aru oma tegudest.

Psüühiliselt haigetest inimestest üldiselt võib ja peab ootama kõike. Nende käitumine ei ole allutatud ühelegi reeglile ja on täiesti ettearvatu. (Vaata p.1.3.1)

- Üldine viha süsteemi suhtes – ründajad.

„Süsteemiprodukt” – Eesti noores vanglasüsteemis sellise väljendi kasutamine on võibolla liigne äärmus, kuid on ka vange, kes on terve oma teadliku elu käitunud nii, et neile on tagatud pidev ühiskonnast isoleerimine. Süstemaatilised korrarikkujad – neid ei ole õnneks väga palju, kuid seda keerulisem ja ohtlikum on nende kinnipeetavatega tegelemine. Süsteemne korrarikkuja peab enda käitumist täiesti õigeks ja teeb kõike, et näidata oma kohalolekut ja seda, et ta pole rahul.

Vanglaametnike seisukohalt on nendega suhtlemisel, nendega tegelemisel alati pidev ründeoht. Valimatult tegeleb kinnipeetav ähvardamise ja provotseerimisega, ründab alati kui selleks võimalus anda ja on näiteid, kus kinnipeetav on andnud selge märguande, et tal on plaan tappa vanglaametnik.¹⁵

---

¹⁵ Tartu Vangla ettekannete arhiivid. 2007-2008. Kättesaadavad Tartu Vanglas.

Tegelikult on paljud juhtumid erinevad, kuid üldistusi on võimalik teha. Kindlaid põhjuseid, miks rünne toimus on raske selgitada.

Kuigi Eestis on pidevalt toimunud üleminek laagertüüpi vanglatelt kambertüüpi vanglatele ja turvalisus nii kinni peetavate isikute kui ka ametnike jaoks on paranenud, peavad vanglaametnikud olema pidevas valmiduses selleks, et reageerida võimaliku füüsilise vägivaldaakti edukaks ennetamiseks, võimalikuks vältimiseks ja vajadusel ka äärmuslikuks lahendamiseks.

2. VÄGIVALD AMETNIKE SUHTES. ENNETAMINE JA VÄHENDAMINE. VÄLJAÕPE.

2.1 Vanglaarhitektuur ja turvalisust suurendavad tehnilised lahendused.

Vangla turvalisust mõjutab ka selle ehitustehniline lahendus. Eesti Vabariigis on praeguseks momendiks 2 tasemel ja kaasaegset vangistusasutust –Tartu Vangla ja Viru Vangla – millede arhitektuurilised eelised ei ole võrreldavad suhteliselt vananenud Tallinna, Harku, peagi suletav Viljandi ja vägagi amortiseerunud Murru Vanglaga.

Eesmärkideks on kambersüsteemile üleminek - alustati Tartu vangla rajamisega. 2010. aastaks, pärast Tallinna Vangla uute hoonete valmimist, jääks Eestisse neli vanglat: Tallinna, Tartu ja Viru vangla piirkondlike kuni 1000-kohaliste kambervanglatena ning Murru Vanglas jääksid karistust kandma kinnipeetavad, kel ei ole probleeme allumisega karistuse täideviimise protsessile. Pärast seda, kui vangide arv on vähenenud, on võimalik Murru Vangla kui viimane laagervangla sulgeda. Reformi ajakava:

- 2008. aastal avatakse Viru Vangla ning suletakse Viljandi Vangla;
- 2012. aastal avatakse uus Tallinna Vangla Maardus ning ühendatakse Harku ja Tallinna vangla.¹⁶

Vangla piirete eesmärgiks on vangide põgenemise vältimine, vanglale suunatud ründe tõkestamine ning keelatud esemete sissesaaamise takistamine. Inimmeelte väsvuse, võimaliku halva ilma ja kiire reageerimisvajaduste tõttu kasutatakse piiretel tehnoloogiat, mis ühtlasi jätab mulje valmisolekust ning seega omab ka preventiivset mõju korrariikkumiste ning põgenemiste ärahoidmisele. Samas on kaasaegase tehnoloogia kasutamine võimaldanud suunata ka välivalveteenistuses olevad ametnikud tööle sisevalvepiirkonda, suurendades seega sisemist turvalisust kaotamata perimeetril valvet.¹⁷ Füüsiliselt kasutatakse piiretena traataedu, telliskivimüüre, betoonmüüre ja muud.

Vanglaehitus peab arvestama ka valvurite järelvalve, vangide suhtlemise ja osakonnas/seksioonis ringiliikumise võimalusi. Peavalvekeskuses asuval vanglaametnikul lasub peamine vastutus vangla juhtimise eest kinnipeetavate ärkveloleku ajal, kuid tal pole võimalik kõike näha. Kinnipeetavate aja sisustamisele päeval pööratakse palju, kuid

¹⁶ Justiitsministeerium. Justiitsministeeriumi koduleht 2008. <http://www.just.ee/> . 10.04.2008

¹⁷ Eesti Vanglasüsteemi aastaraamat 2002/2003. / Justiitsministeerium. Tallinn, 2003. lk.6

vägivallaohht on suur ka õhtuti ja nädalavahetustel, kui tööl on vähem ametnikke ja vangid pole nii hõivatud formaalse tegevusega. Töötajate arvu kõrval on oluline ka nende ülevaade eluosakondades ja seksioonides toimuvast. Kontakti kaotus koos vangide elu-ja puhkeruumide vähese jälgimisega on eriti ohtlik.

2.2 Erivahendite ja jõu kasutamise õiguslik regulatsioon ja selle puudused.

Seaduste ja muude õigusaktidega on proovitud kogu süsteem edukalt toimima panna. Seadus sätestab raamid, milles piiridesse jäädes peaks kõik olema korrektne. Kinnipidamisasutuse tööd reglementeerivad väga palju erinevad õigusaktid ning koos nendega juhitakse ka ametnike tööd ja käitumist.

Millised piirid, normid ja regulatsioonid sätestatakse vägivalla ja ründe puhul?

Füüsilise ründe korral on igal vanglaametnikul seaduse poolt antud luba kasutada äärmuslikul vajadusel relva ja erivahendeid. Praegu sätestab seadus need järgmiselt:

Vangla erivahenditeks on:

- 1) kaitsekiiver;
- 2) soomus- ja muu kuulikindel vest;
- 3) soomus- ja muu löögikindel kilp;
- 4) erioperatsioonidel kasutatav riietus ja sööbivate ainete eest kaitsev näokate;
- 5) valgus- ja heliseadmed;
- 6) eriotstarbelised värvimis- ja märgistusvahendid;
- 7) pisargaasi- ja suitsugranaadid (-seadmed);
- 8) eriotstarbelised lõhkamisseadeldised, mida ei kasutata inimeste vastu;
- 9) sõidukite sundpeatamise vahendid;
- 10) soomus- või muu eriotstarbeline sõiduk;
- 11) teenistusköer.

Ning vangla relvastusse kuuluvad:

- 1) kumminui ja teleskoopnui;
- 2) gaasirelv;
- 3) pneumorelv;
- 4) tulirelv.¹⁸

---

¹⁸ Vangistusseadus. 14.06.2000 – RTI, 58, 376, RTI 2006, 12, 79.

Lisaks täiendavate julgeolekuabinõudena lubatud kasutada ka ohjeldusmeetmeid, mida sätestatakse järgmiselt:

- Ohjeldusmeetmena võib kasutada fikseerimist, käeraudu, jalaraudu või rahustussärki.
- Ohjeldusmeetmeid võib kasutada ka kinnipeetava saatmisel.
- Jalaraudu võib kasutada ohjeldusmeetmena üksnes kinnipeetava saatmisel või vanglasisesel paigutamisel.¹⁹

Seadus sätestab konkreetselt vahendid, kuid mitte seda kuidas, kui tihedalt ja mil viisil läbi viia koolitusi, et vahendeid igapäevaselt kandvad ametnikud oleksid vajadusel võimelised neid ka pädevalt kasutama. Praegusel momendil toimub Tartu Vanglas väljaõpet minimaalsel tasemel ja võib öelda, et regulaarne väljaõpe ja erivahendite koolitus, kui selline puudub.

Uute ametnike baaskoolituse juures on ka erivahendite n.ö. õpe ja korra aastas püütakse ka kogu ametnikkonna seas läbi viia koolitus. Regulaarsed treeningud toimuvad vaid Vanglate Relvastatud Üksuse (edaspidi VRÜ – autor) tasemel ning takistuseks võib olla ka ametnike töökoormus ja motiveeritus, kuid seda käsitleb autor käesolevas töös hiljem.

2.3 Tavapärased turvameetmed

Igapäevaselt toimub suuremate ohtude ennetamine, võimalike rünnete ärahoidmine ja turvalisuse tagamine paljude erinevate toimingutega, mis oma rutiinsuse tõttu võivad muutuda teostuselt ametniku jaoks lohakaks, aga kuna sellised standardoperatsioonid on suhteliselt edukad ja võivad välistada paljusid kinnipeetavate plaane, peab sellele ka rõhku panema. Järgnevalt toodud näide kehtib praegusel momendil vaid ühe kinni peetava isiku suhtes ning selle saavutamiseks on eelmisel aastal fikseeritud rikkumisi selle kinni peetava kohta üle kümne, mille hulgas erinevad vanglavara lõhkumised, ametnike ähvardamine ning ka rünne ametniku vastu.²⁰

Autor leiab, et ametnike tähelepanu ja tavapärased turvameetmed üleüldse peaksid kohtlema sarnaselt (v.a. ohjeldusmeetmete kasutamine ilma vajaduseta) kõiki kinni peetavaid isikuid.

Peamine rõhk on turvakontrolli teostamisel ja ametnike tähelepanelikkusel.

Näide: Võttes arvesse kinnipeetava eelnevat käitumist ning tema plaane (on korduvalt kasutanud ametnike suhtes füüsilist vägivalda ja planeerib seda ka jätkuvalt teha) siis peab

---

¹⁹ Vangistusseadus. 14.06.2000 – RTI, 58, 376, RTI 2006, 12, 79.

²⁰ Kinni peetavate isikute toimepandud reziimi, vangistusametuse sisekorra eeskirja või muude õigusaktide rikkumiste kohta koostatud ettekannete arvestamise raamat 2007-2008. Tartu Vangla.

üle kordama (neist kinni pidama) nimetatud kinnipeetava kohtlemisreeglid, et ennetada kinnipeetava poolset raske õigurikkumise toimepanemist:

- kinnipeetav liigub väljaspool elukambrit käeraudades ning käeraud asetatakse käte peale kambris läbi trellide;
- kinnipeetava kambrisse sisenedes antakse talle korraldus seista kohal, kus ei ole võimalik teid koheselt rünnata (N: näoga seina poole käed asetatuna seinale);
- kinnipeetava kambrist või jalutusboksist jne väljudes tehakse tema suhtes põhjlik turvakontroll;
- kinnipeetava suhtes ei teha ühtegi toimingut üksi, vaid alati peab olema toimingute juures 2 ametnikku;
- kinnipeetavaga toiminguid tehes tuleb olla äärmiselt tähelepanelik, sest kinnipeetav kasutab teie vastu ära iga hetke, et teid rünnata;
- kinnipeetava kambrist otsitakse ööpäeva jooksul läbi vähemalt 2 korda, et välistada tema kasutusse sattumast esemeid, millega on võimalik rünnata;

On piisavalt alust arvata, et tänasel hetkel ja ka edaspidi ootab kinnipeetav ainult "ametnike poolset võimalust" et ametnikku rünnata.²¹

2.4 Elektrooniline hädaabi süsteem.

Kui konflikt aset leiab, siis on vaja ka meeskonnana tegutseda, kuid kuidas anda edasi infot, et abi on vaja? Praegusel momendil ainult Tartu Vanglas toimiv mobiilne häiresüsteem (siinkohal puudub info vastavatud Viru Vangla kohta), mis on vaatamata sellele, et alati ei anna 100% täpset asukohainfot, siiski väga edukaks osutunud.

Tehnilisel tasemel on välja töötatud süsteem, mis toimib mobiilse paanikanupu meetodil (kasutatakse seadmeid MTK 451S). Teenistusse asudes väljastatakse ametnikele (ja ka teistele vanglapersonali liikmetele) seadmed. Need toimivad nii sidepidamisvahendina, kui ka hädaabivahendina. Hädaolukorras on ametnikul võimalus vajutada paanikanuppu, millega kaasneb info liikumine peavalvekeskusesse ning saades signaali eriolukorrast, peaspetsialist-korrapidaja või inspektor- korrapidaja abi selgitab välja, kus olukord aset leidis ning koheselt teavitab vastavalt sellele eelnevalt fikseeritud ametnike grupe vastavalt sellele, millises vangla piirkonnas olukord aset leiab. Lisaks mobiilsetele seadmetele on olemas veel seintele paigaldatud statsionaarsed paanikanupud, mille tööpõhimõte on analoogne. Erinevate piirkondade jaoks on praegusel momendil koondatud kolm gruppi – iga oma

---

²¹ Kiri autorile. Tartu Vangla, 1.november 2007.

reageerimispiirkond. Ülejäänud sõltub ametnike reageerimisest ja kohapealsest situatsioonist ning sellele õigest reageeringust.²²

2.5 Ametnike koolitamine ja väljaõpe

Töö autori jaoks seisneb praeguse süsteemi kõige suurem puudulikkus ametnike ebapädevuses võimaliku ründesituatsiooni lahendamiseks, kui olukord on juba nõudnud füüsilisse kontakti astumise. Kuigi seaduses on väljaõppe märgitud, pole seda siiski lahti seletatud.

Vangistuseseadusest (juba eelnevalt märgitud §109) lähtudes peaks olema eriväljaõppe saanud ainult vangla relvastatud saatemeeskond ja VRÜ ning praktilise väljaõppe iga vanglaametnik.²³ Samast punktist lähtudes ei selgita seadus, mida tähendab eriväljaõpe ja mida praktiline väljaõpe.

Standardite loomine ja normatiivide seadmine nii ametnike füüsilise vormi nõuetele ja väljaõppe järjepidevuse kohta on suhteliselt keeruline protseduur. Peaprobleemideks on praegusel ajal ametnike suurenenud töökoormus (vt. Käesolev töö lk. 30, Joonis 13) ning ka motivatsiooniküsimus tõuseb tagaplaanilt esile. Samas hindavad ametnikud ise oma füüsilist vormi rahuldavalt ja tõdeda tuleb ka seda, et ametnikud ise ei pea väljaõpet just eriti piisavaks.²⁴

Vanglaametniku eelmisest kutsestandardist lähtub järgnev: Kriisiolukordade lahendamisel ja ennetamisel võib vaja minna füüsilist sekkumist, mis eeldab kehalist ettevalmistust.²⁵

Samas puuduvad konkreetsed normatiivid, millistele kriteeriumitele vanglaametniku füüsiline vorm vastama peaks.

Normatiivide puudumine oli kuni eelmise aasta lõpuni probleemiks ka VRÜ seisukohalt. Nüüdseks on normatiivid koostatud ja neid võiks ka ametnike kutsestandardi uuendamisel kasutada mingil määral lähtematerjalina.²⁶ Normatiivide kehtestamisel on muidugi mitmeid asjaolusid, mida peab arvestama ja kuidas neid hiljem rakendada – ametnike motiveeritus ning normide pandlikkus (seoses vanglaid niigi puudutava personalinappuse tõttu ei saa iga n.ö. joone alla jäänud ametnikku ju töölt eemaldada – autor).

---

²² Kallalatu – häiresüsteemi rakendamise kord. 21.09.2005. Tartu Vangla direktori käskkiri nr.1-3/120.

²³ Vangistuseseadus. 14.06.2000 – RTI, 58, 376, RTI 2006, 12, 79.

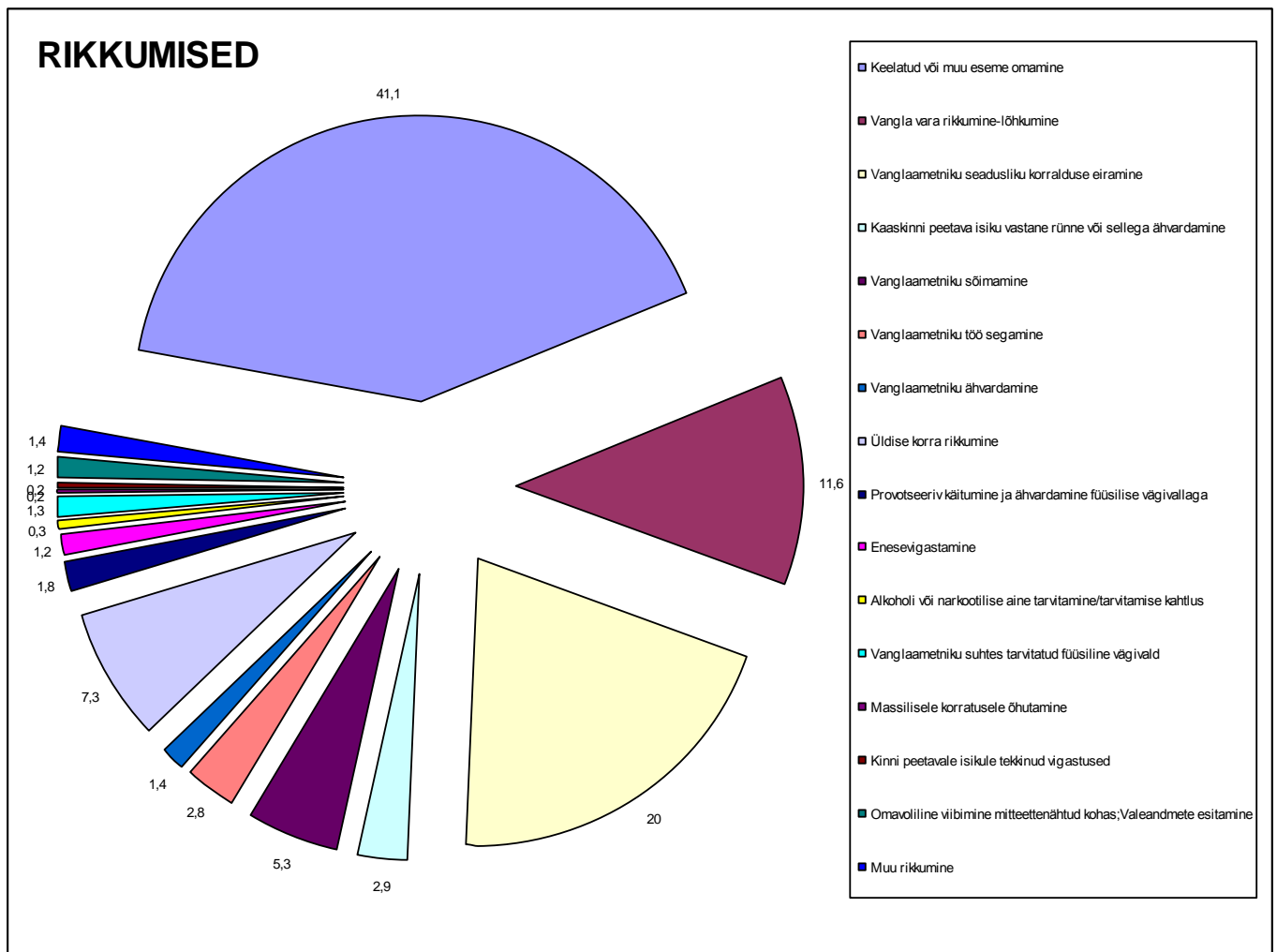
²⁴ Käesolev töö – lk 30, joonis nr.13.

²⁵ Vangivalvuri I ja II kutsevalifikatsioon. 21.06.2002. Õigus- ja Sisekaitse Kutsenõukogu otsus nr. 1.

²⁶ Relvastatud üksuse liikme testid. 12.10.2007. Justiitsministri käskkiri nr. 196.

2.6 Distsiplinaarpraktika

Igal toimepandud teol on oma tagajärg. Vägivaldne, provotseeriv ja ähvardav käitumine viivad ka karistuseni. Karistamine peab olema proportsioonis toimepandud teoga. Siinkohal Distsiplinaarpraktika info on toodud välja Tartu Vangla näitel. Perioodiks on haaratud 2007 aasta.

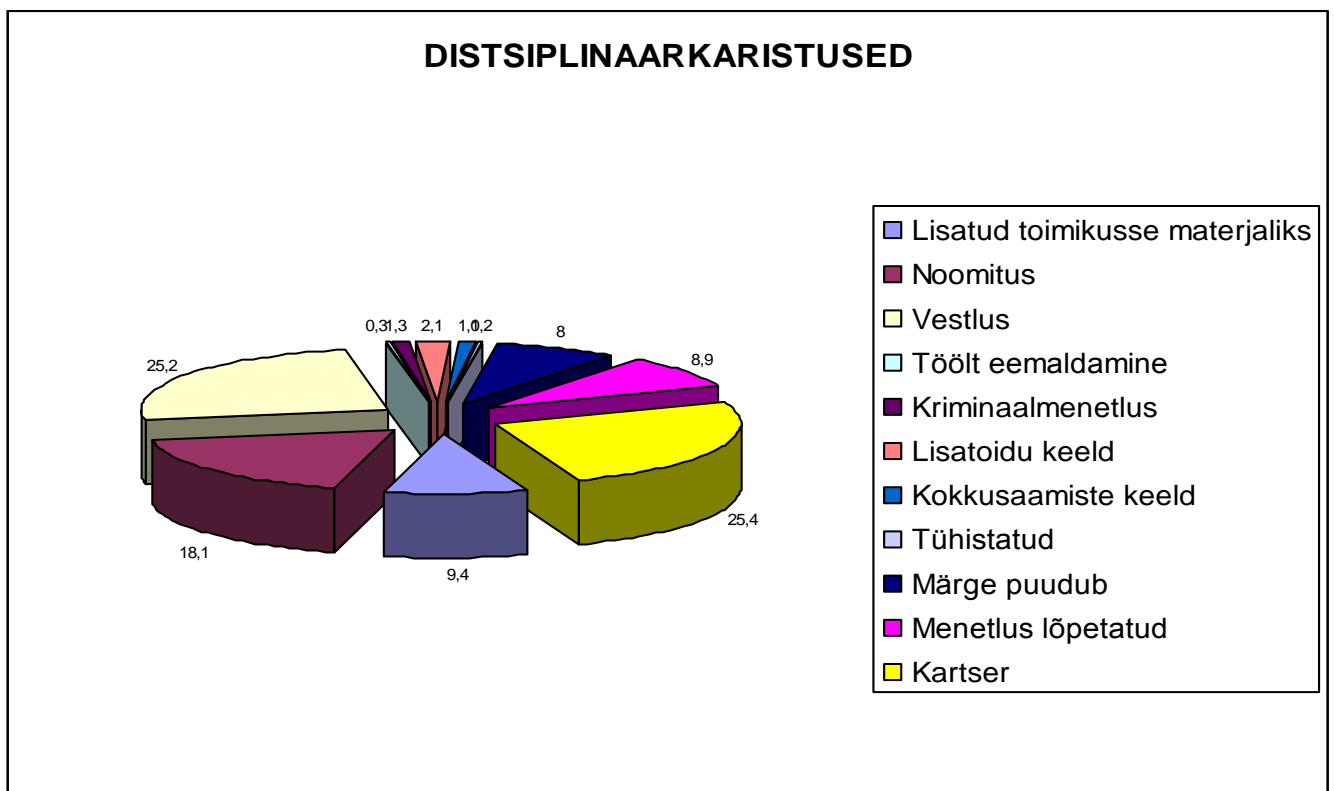
Joonis 1. Toimepandud rikkumised.

Kui haarata üldises mastaabis, siis sõltub isiku käitumine rikkumise fikseerimises ja karistuses. Praeguses olukorras sätestab kogu menetluse läbiviimise õigusaktidest tulenev ettekirjutus. Iga korrarikkumine tuleb ametniku poolt fikseerida ning selle kohta vastav dokument vormistada.

Joonisel 1 on välja toodud aastal 2007 toime pandud rikkumised ja nende osakaal. 2007. aastal registreeriti kokku üle 1300 õigusrikkumise ning määrati üle 900 distsiplinaarkaristuse.²⁷

Joonis 2 näitab nii ametnike ähvardamise ja sõimamise ning rünnete jaotumist. 2007 aastal pandi toime 17 füüsilise vägivalda akti vanglaametniku suhtes (siia hulka arvestatud ka näiteks vee viskamine läbi toidujagamislauugi).

Karistusteks on määratud üle pooltel juhtudel (umbes 60% juhtudest) kartser 5-40 ööpäevani ning alustatud on ka kriminaalmenetlusi (umbes 45% juhtudest), ülejäänud juhtudel on menetlus lõpetatud muul põhjusel.

Joonis 2. Distsiplinaarkaristuste suhe.

²⁷ Kinni peetavate isikute toimepandud reziimi, vangistusasutuse sisekorra eeskirja või muude õigusaktide rikkumiste kohta koostatud ettekannete arvestamise raamat 2007-2008. Tartu Vangla.

EMPIIRILINE OSA

3. AUTORI UURIMUS

Kuigi töö sätestab oma pealkirjas, et uurimusest saadud andmed ja probleemide kirjeldus ning näited on toodud vaid Tartu Vangla põhjal, selgus et andmete kogumisel andsid suure osa ka teised kaks Eesti Vabariigi suuremat kinnipidamisasutust. Üldisele pildile ja analüüsile andis see palju juurde kuna ühe asutuse näol (Murru Vangla) on tegemist laagertüüpi vanglaga.

3.1 Tartu Vangla lühitutvustus

Tartu Vangla on Justiitsministeeriumi valitsemisalas olev valitsusasutus, kes viib täide vabadusekaotust ja eelvangistust. Tartu Vangla on kinnine vangla, milles on eelvangistusosakond. Oma ülesannete täitmisel esindab vangla riiki. Vangla on aruandekohustuslik justiitsministri ees, kes teostab vangla üle teenistuslikku järelevalvet. Vangla tegevust suunab ja koordineerib justiitsminister või tema poolt määratud isik.

Vangla ülesanded on:

- korraldada kinnipeetavate ja vahistatute kinnipidamine;
- korraldada arestialuste, vahistatute ja kinnipeetavate saatmine;
- suunata kinnipeetavad õiguskäitumisele;
- kavandada kinnipeetava karistuse täideviimine;
- tagada kinnipeetavatele ja vahistatutele tervislik eluruum, toit ja riietus;
- korraldada kinnipeetavatele ja vahistatutele tervishoiuteenuse osutamine;
- korraldada kinnipeetavatele ja vahistatutele sotsiaaltoetuste, huvialategevus ja raamatukoguteenuse osutamine ning kinnipeetavate ja vahistatute usuliste vajaduste rahuldamine;
- suunata kinnipeetavaid ja vahistatuid hariduse omandamisele;
- tagada kinnipeetavate tööhõive;
- tagada kinnipeetavate vabanemiseelne ettevalmistus;
- korraldada eeluurimine seaduses sätestatud juhtudel;
- korraldada vanglas jälitustegevust;

- koguda vangla tegevust kajastavaid statistilisi andmeid ja esitada asjakohaseid aruandeid;
- majandada vanglale vallata antud riigivara;
- täita muid vanglale õigusaktidega pandud ülesandeid.

Tartu Vanglas on ameti- ja abiteenistuskohi kokku 372, sh vanglaametnikke 267.

3.2 Murru Vangla lühitutvustus

Murru Vangla on justiitsministeeriumi haldusalas olev valitsusasutus, ühiselamutüüpi kinnine meestevangla, mis viib täide vabaduskaotuslikku karistust. Murru Vangla asub Rummu alevis Vasalemma vallas Harjumaal. Murru Vanglas kannab karistust umbes 1500 kinnipeetavat. Seal töötab 365 inimest, kellest 255 on vanglaametnikud.

3.3 Tallinna Vangla lühitutvustus

Tallinna Vangla aadressil Magasini 35 asub aastatel 1944–1949 tegutsenud sõjavangilaagri territooriumil.

Aastatel 1950–1960 ehitati tollal vajalikud ja tänaseni kasutusel olevad kivihooned, sealhulgas kaks tööstushoonet, mis kohandati 1990-ndail eeluurimiskorpusteks. Tallinna Vangla koosseisu kuulub endine Maardu Vangla, mis ei moodusta enam eraldi kinnipidamisüksust. Seal asub nüüd Tallinna Vangla tervishoiuosakond, kuhu paigutatakse statsionaarset arstiabi vajavad kinnipeetavad kõikidest vanglatest. Tallinna Vanglas on 626 ametikohta, neist 461 on vanglaametnikud. Suurema osa ametnikest moodustavad Tallinna Vanglas ruumes asuva ja Maardus asuva tervishoiuosakonna töötajad.²⁸

---

²⁸ Justiitsministeeriumi andmed - <http://www.vangla.ee/>

3.4 Uurimuse metoodika ja eesmärk

Uurimise metoodikana kasutas autor ankeetküsitlust, mille käigus jagus laiali umbes sadakond ankeeti. Vastused saadi kokku 96 ankeedilt, millest 54 Tartu Vanglast, 20 Murru Vanglast ja 22 Tallinna Vanglast. Küsitluses on kokku 15 küsimust, neist 11 valikvastustega ja 4 küsimust, mis olid jäetud lahtiseks. Ankeetküsitluse ja intervjuude analüüs põhineb eelnevalt teoorias käsitletud seisukohtadel. Uuringu eesmärgiks on hüpoteeside paikapidavuse kontrollimine.

Hüpoteesid:

- *Eesti vanglate ametnikud tunnevad end vanglates (liiga) turvaliselt ja turvaküsimused on jäänud tahaplaanile - ametnik on potentsiaalne vägivalla ohver.*
- *Ametnike koolitus ja väljaõpe on piisavad.*

3.4.1 Valimi iseloomustus

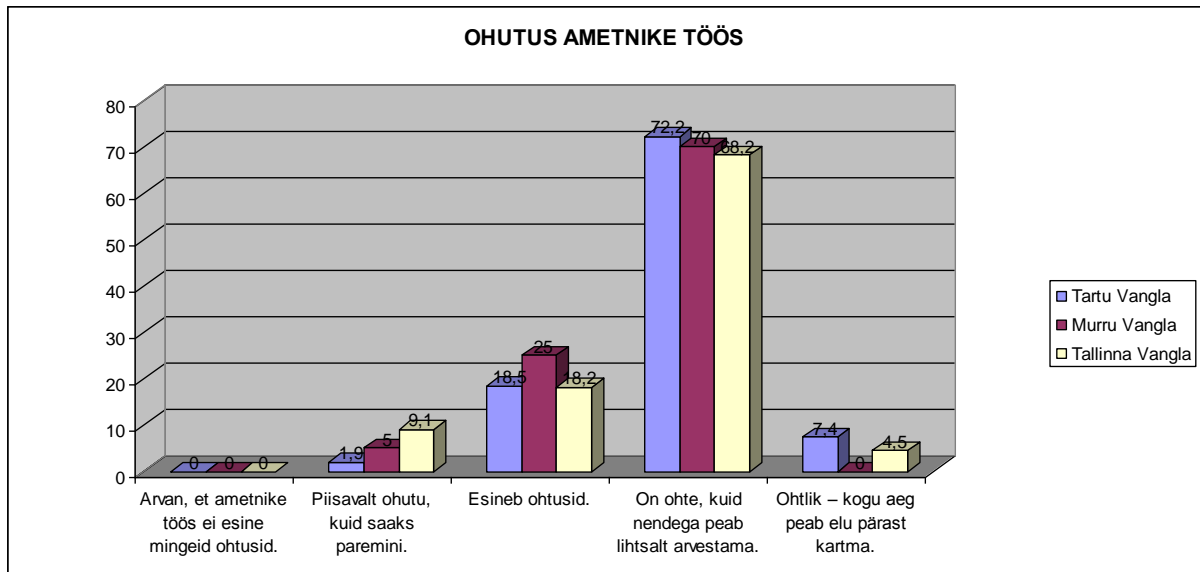
Küsitlusest võttis osa umbes sadakond vanglaametnikku. Peamine tagasiside tuli Tartu Vanglast. Esindatud olid, peale direktorite ja direktori asetäitjate, kõikide ametipositsioonide esindajad; enamikus olid valvurid ja vanemvalvurid – 70-80%. Peamine eesmärk oligi saada tagasisidet ametnikelt, kes võimalikult palju oma tööülesandeid täites kinni peetavatega kokku puutuvad.

Pearõhk oli siiski, võimalikult palju tagasisidet ametnikelt, kelle tööülesanneteks on järelvaley ja korra tagamine kinni peetavate isikute seas. Kuna just need ametnikud on kõige tõenäolisemalt võimalikud füüsilise vägivalla ohvrid.

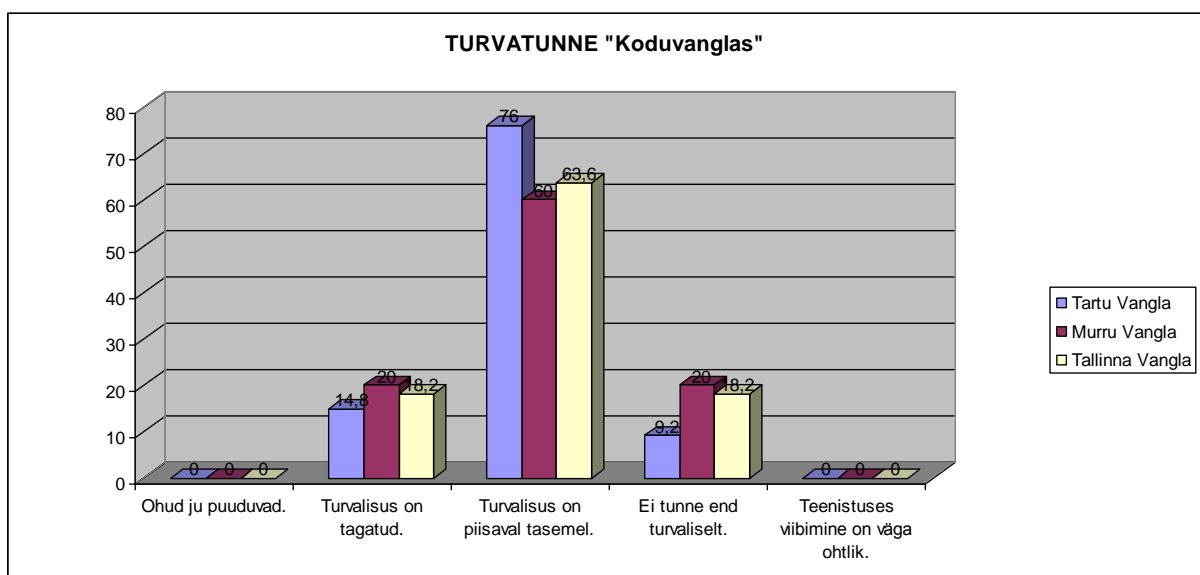
3.4.2 Uurimuse tulemused ja analüüs

Järgnevalt on välja toodud küsitlusega kogutud materjali tulemused ja nende analüüs.

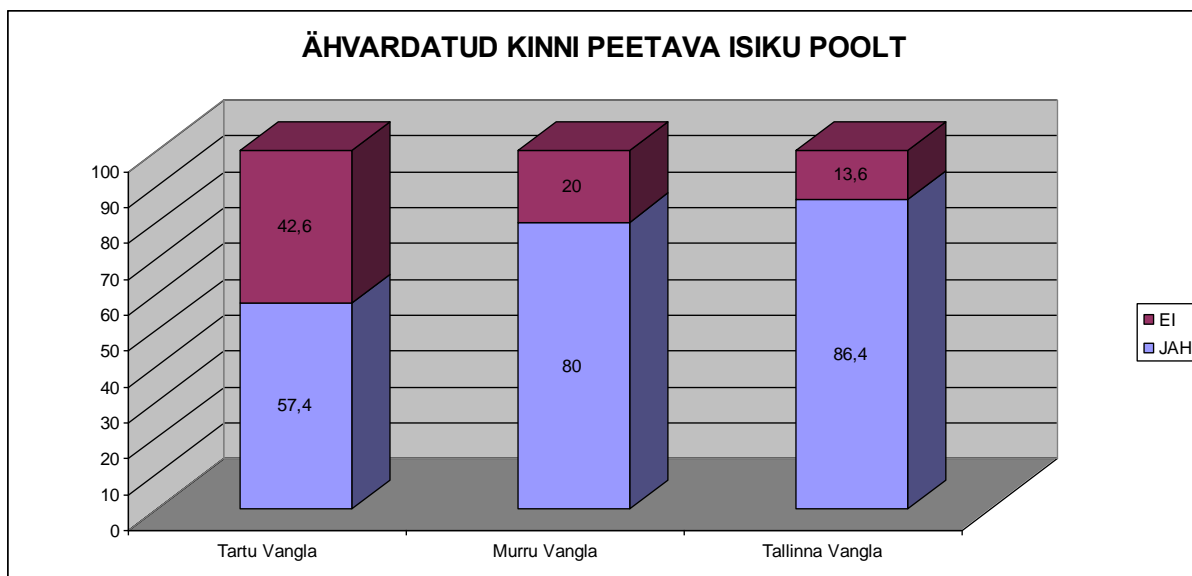
Joonis 3. Ohutus ametnike töös.

- Joonis 3. lähtuvalt on näha, enamikul juhul olenemata vanglast, et ametnike töös esineb ohte, kuid need on paratamatud ja ohtudega tuleb arvestada. Kõikide küsitluses osalenud vanglate ametnikud - umbes 70% vastanutest. Äärmuslikest vastustest lähtuvalt („Ohtlik”) on huvitav see, et Tartu Vangla osas on vastanute osakaal kõige suurem, tervelt 7,4%.

Joonis 4. Turvatunne.

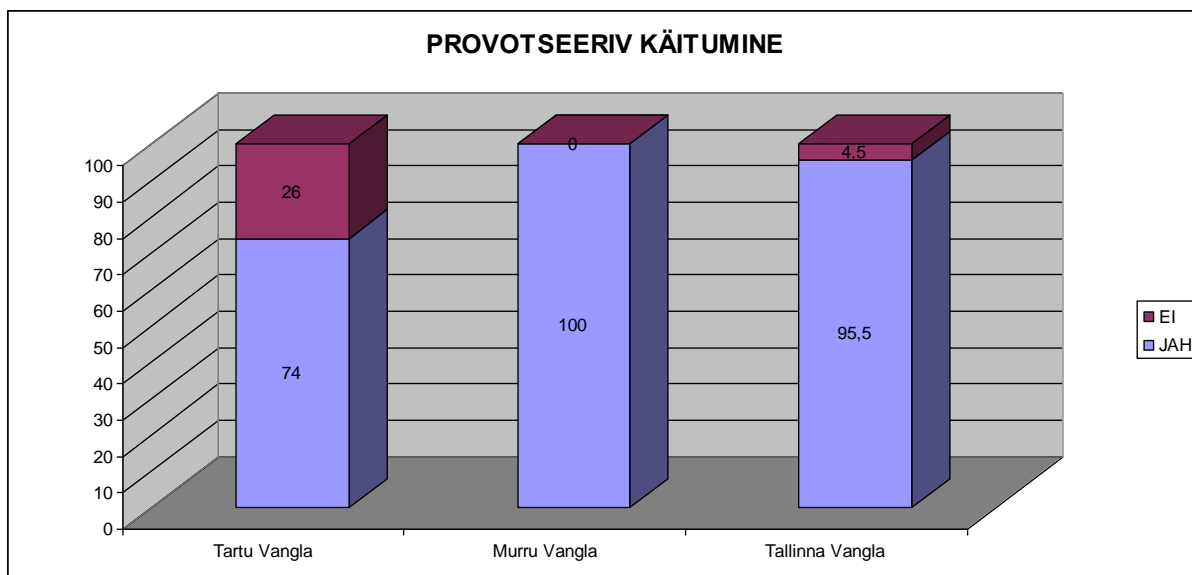
- Joonis 4 kujutab olukorda, milline on turvatunne just selles vangistusasutuses, kus ametnik momendil teenistuses viibib. Joonis nr.4 näitab, et enamikul juhul peavad ametnikud vangla turvalisust piisaval tasemel olevaks. Kõige suurem vastanute hulk tuleb Tartu Vanglast, kus turvalisust peavad piisavaks 78 % vastanutest. Kõige väiksem osa – 60% - Murru vanglast, kus ka kõige suurem osakaal ametnikke, kes ei tunne end teenistuses turvaliselt 20%.

Joonis 5. Ähvardatud kinni peetava isiku poolt.

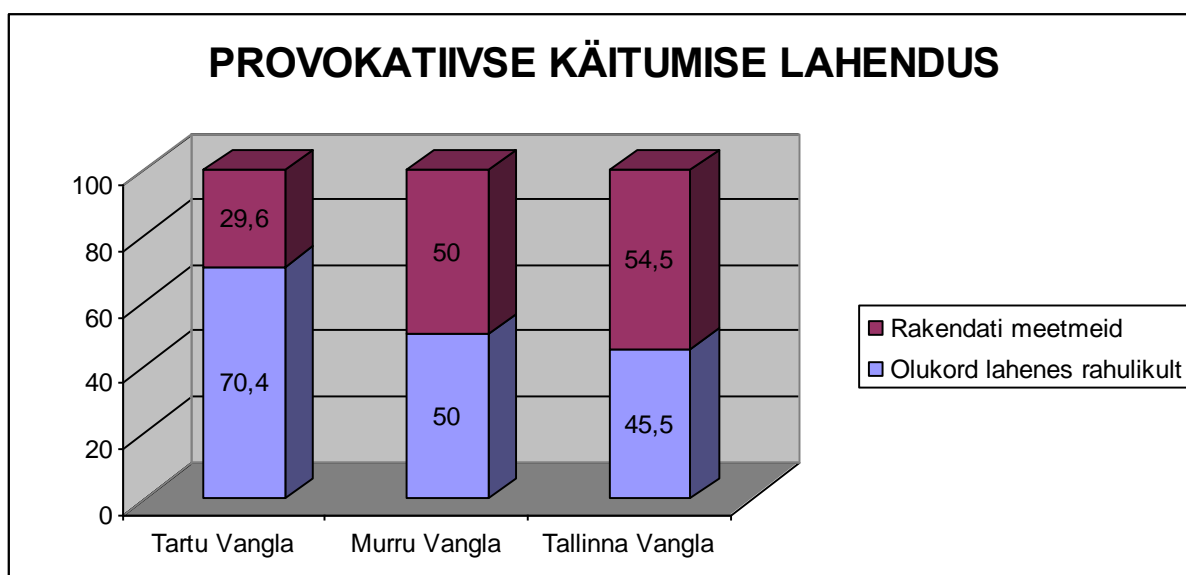
- Ähvardamine ning provotseeriv käitumine on füüsilise kontakti puhkemiseni viiv jõud. Nende elementide kuva joonisel 5 ja joonisel 6, näitavad seda, et ähvardamine ja provokatsioonid kinni peetavate isikute poolt personali suhtes on vägagi suure osakaaluga.

Murru Vangla ametnikud vastasid 100%, et nende teenistusaja jooksul on kinni peetav isik käitunud nendega väljakutsuvalt ja ka ähvardusi kinni peetavate poolt on saanud 80% vastanutest. Kõige väiksemad numbrid on jällegi Tartu Vanglas vastavalt 57% ja 74%. Tallinna vanglas on olukord pigem sarnane Murru Vanglaga – ähvardusi saanud 86% ametnikest ja provotseerivat käitumist kogunud 95%.

Joonis 6. Provotseeriv käitumine kinni peetava isiku poolt.

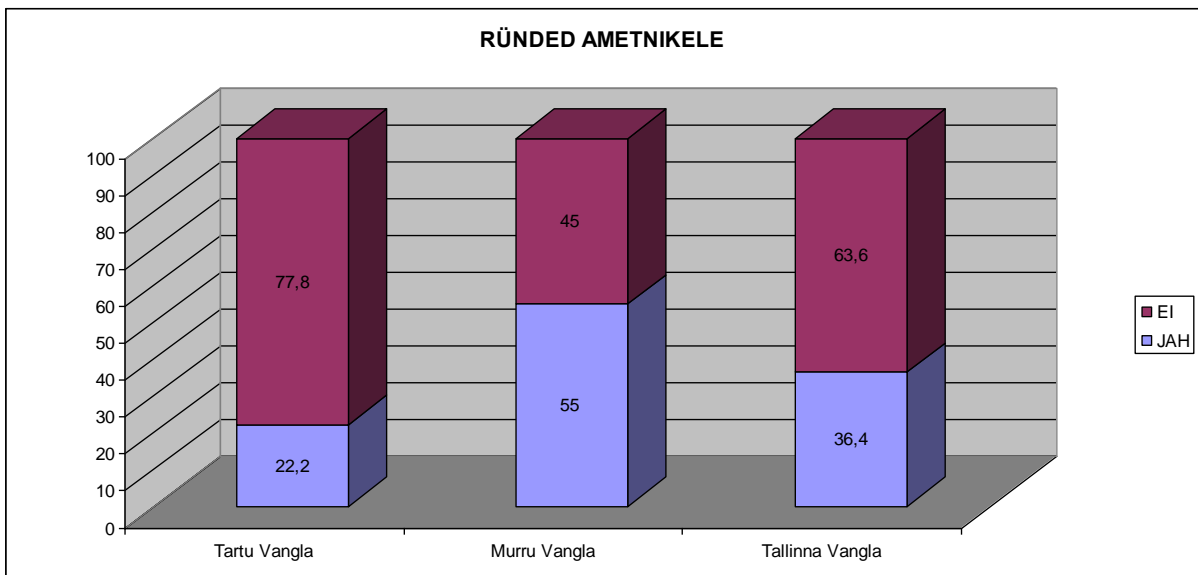
Provotseeriv käitumine on jällegi leidnud äärmuslikemaid lahendeid pigem Murru ja Tallinna Vanglas, kui seda Tartu Vanglas (vt. Joonis 7). Sundi, füüsilist jõudu, erivahendeid ja/või ohjeldusmeetmeid (joonisel 7 rakendati meetmeid all silmas peetud – autori märkus) tuli kasutada rohkem kui pooltel juhtudel nii Tallinna kui ka Murru Vanglas.

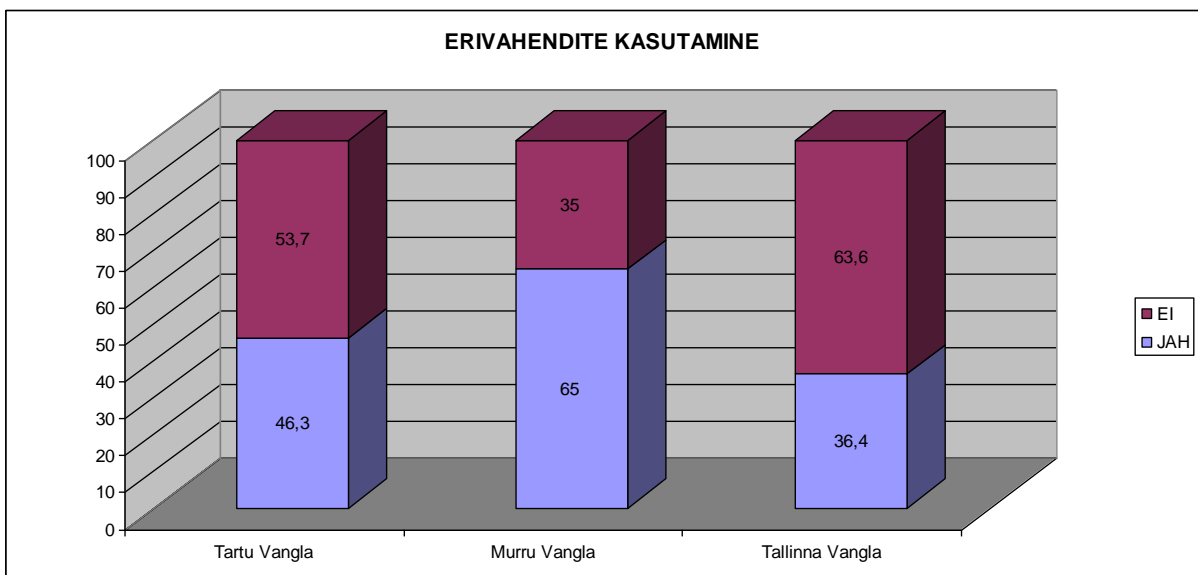
Joonis 7. Provokatiivse käitumise lahendus.

- Otseseid ründed vanglaametnikele (vaata joonis 8) on kogunud praeguse seisuga kõige rohkem Murru Vanglaametnikud – 55%. Tallinna kinnipidamisasutuses on see arv

mõnevõrra väiksem 36%. Tartu Vangla teenistujad on sattunud kinni peetava isiku ründe ohvriks 22% juhtudest.

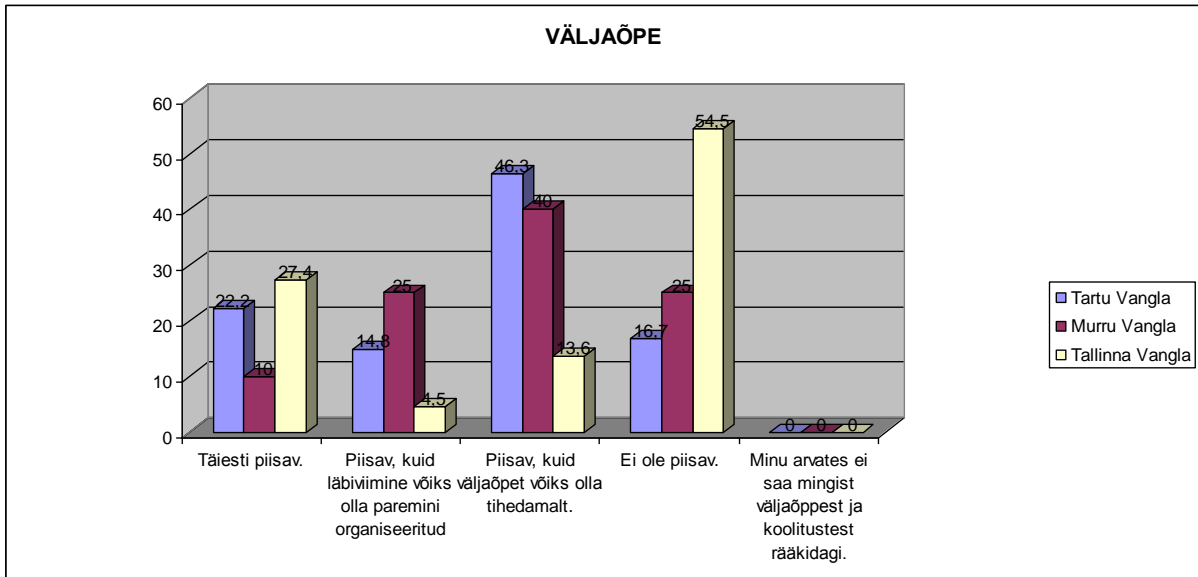
Joonis 8. Ründed vanglaametnikele.

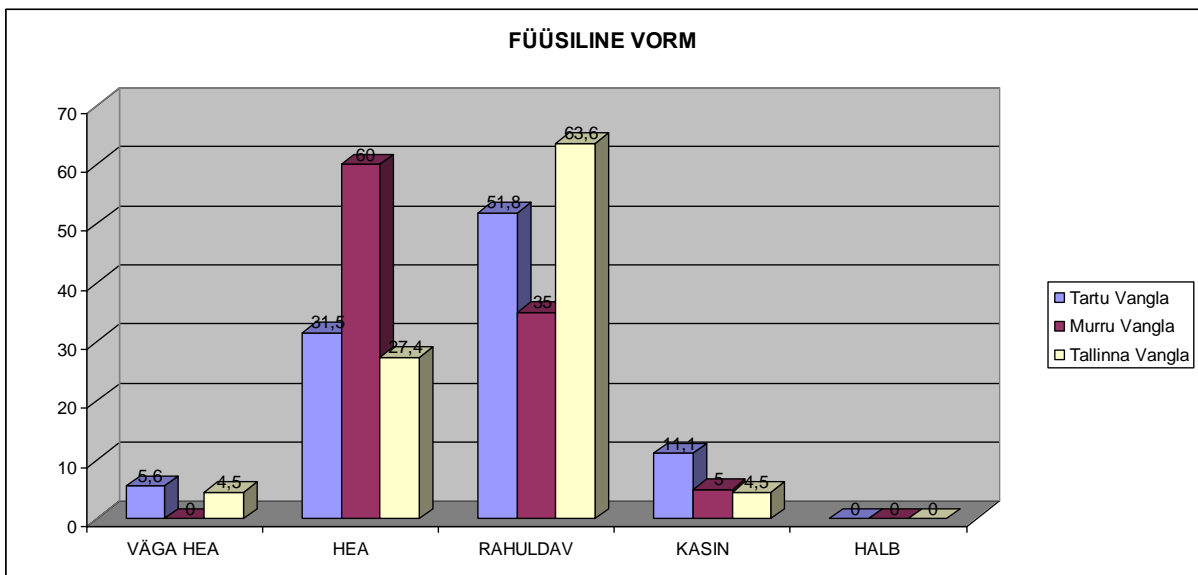
Joonis 9. Erivahendite kasutamine. (sealhulgas ka ohjeldusmeetmed – autori märkus)

- Erivahendite kasutamine (vt. Joonis 9) on rünnetest ja võimalikest provokatsioonidest, mis võivad (ennetavalt) või kasvasid konfliktini (tagajärg). Nagu näha võib on erivahendeid kasutanud kõige enam Murru Vangla ametnikud – 65% vastanutest. Kõige vähem on erivahendeid kasutanud Tallinna Vangla vanglaametnikud – 36%. Järgnevalt jooniselt (joonis 10) võib näha personali väljaõppe ja koolituste andmeid.

Nagu selgub on väljaõppe läbiviimisega rahul nii Tartu kui ka Murru Vanglate ametnikud – vastavalt 46% ja 40%, Tallinna Vangla ametnikud leiavad et väljaõppe ei ole kindlasti piisav – 55%.

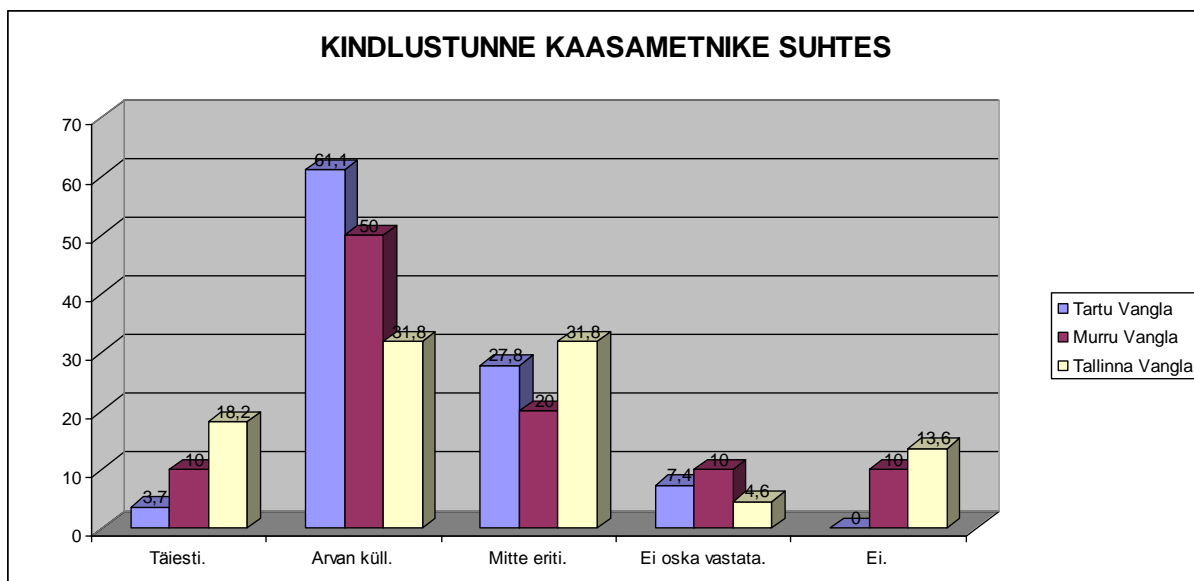

Joonis 10. Väljaõppe.

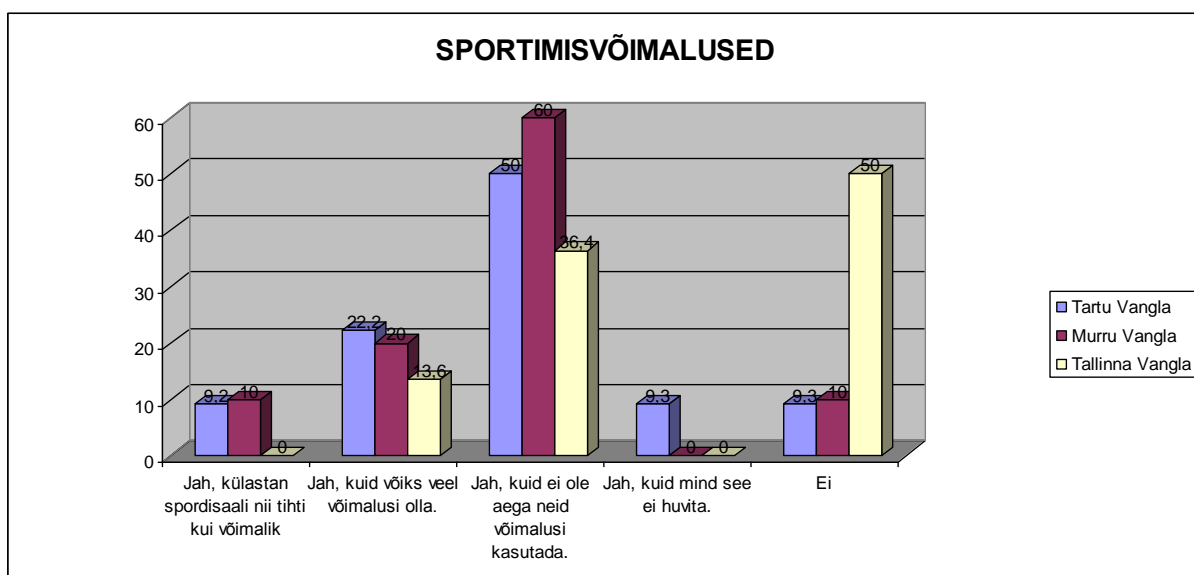
Joonis 11. Ametnike füüsiline vorm.

- Ametnikud hindasid oma füüsilist vormi enamjaolt „Hea” või „Rahuldav”. Kõige paremini hindasid enese füüsilist valmisolekut Murru Vangla töötajad. 80% arvab, et nende füüsis on väärt hinnet „Hea” (vt. Joonis 11). Tartu ja Tallinna Vangla vanglaametnikud leidsid, et nende füüsiline vorm on pigem väärt hinnet „Rahuldav” – vastavalt 51% ja 63%.

Joonis 12. Kindlustunne kaasametnike suhtes.

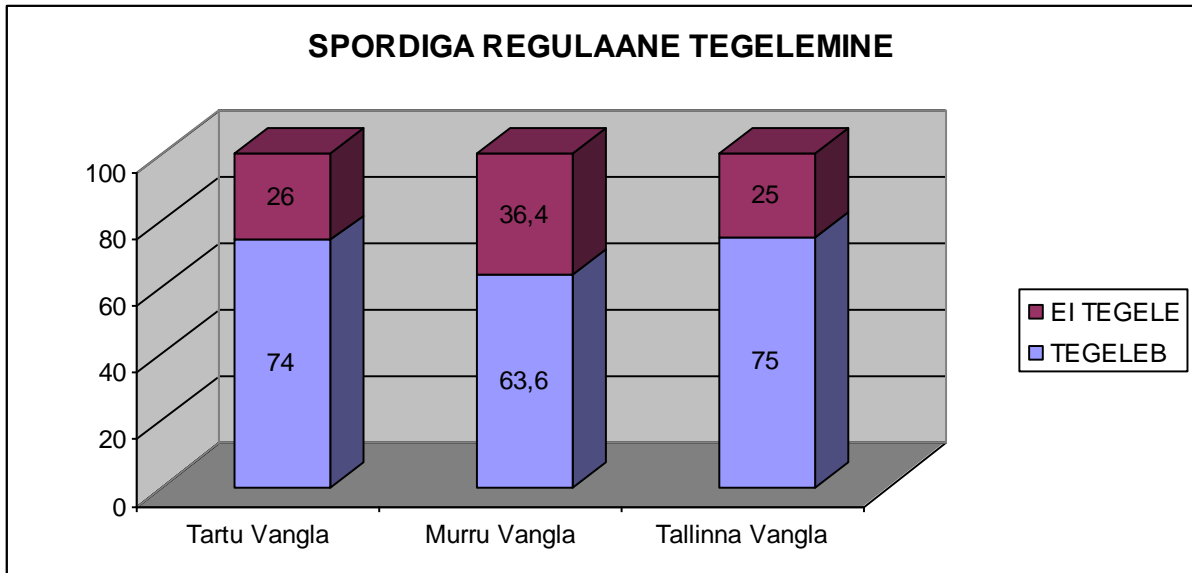
- Kaasametnike n.ö „õlatunnet” ja kindlust tunneb kõige rohkem ametnike Tartu Vanglas (joonis 12). Tallinna Vangla teenistujate seas on see tunne pigem puudu – 31% arvab et võib oma kolleegi peale kindel olla, kuid samapalju arvab ka, et „mitte eriti”. Lisaks sellele on 13% Tallinna Vanglas vastanutest kardinaalsel seisukohal, et ei saa kindel olla.

Joonis 13. Spordiga tegelemise võimalused ja vanglapoolne võimaluste tagamine.

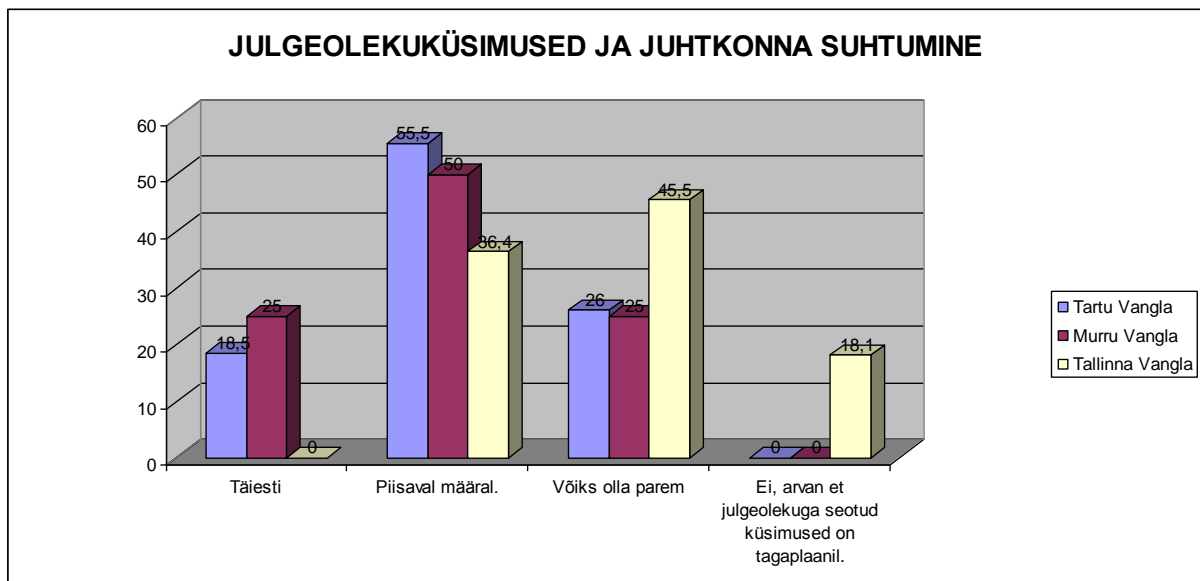
- Joonisel 13 on kujutatud ametnike arvamused, kas ja kuidas on tagatud võimalused tööandja poolt ametnike füüsilise vormi parandamiseks ja treenimiseks. Suhteline enamus vastanutest leiab, et võimalused on olemas, kui puudub aeg neid võimalusi

kasutada – tööd on piisavalt palju. Tallinna Vanglast vastasid pooled (50%), et tööandja poolt puuduvad võimalused tegelemaks füüsilise vormi parandamisega.

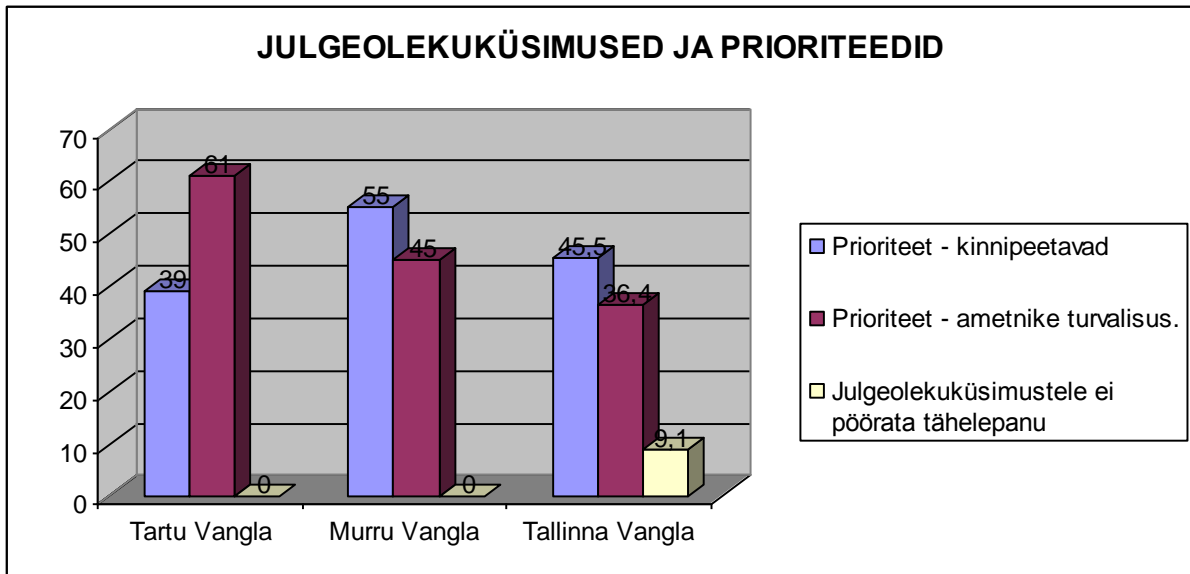
Joonis 14. Regulaarne sportlik aktiivsus.

- Regulaarselt tegeleb töö kõrvalt spordiga enamik vastanutest (vaata joonis 14). Suurim on see protsent Tallinna Vangla töötajate hulgas ja väikseim Murru Vanglas – vastavalt 75% ja 63%. Tartu Vangla tase jääb 74 % peale.

Joonis 15. Julgeolekuküsimused ja juhtkonna suhtumine.

- Sfääris, mis puudutab vanglaametnike arvamust juhtkonna suhtumist julgeolekut puudutavatesse küsimustesse (vt. Joonis 15) on juhtkonna suhtumisega rahul enim Tartu Vangla töötajad, kes leiavad 55% osakaaluga, et juhtkonna suhtumisega võib rahule jääda; teisalt Tallinna Vangla ametnikud arvavad pigem, et suhtumine võiks olla parem – 45% - ja 18% leiab hoopiski julgeolekut puudutavate küsimuste osa jäävat tagaplaanile.

Joonis 16. Julgeolekuküsimused ja prioriteedid.

Julgeolekulistest aspektidest leiavad kahe kinnipidamisasutuse – Tallinna ja Murru Vanglate – ametnikud, et enamus vangla julgeolekut puudutav rõhk pannaks kinni peetavate isikute turvalisuse tagamisele : vastavalt 45% ja 55% (vt. Joonis 16). Tartu Vanglas on seisukoht teine ja 61% vastanutest leiab, et prioriteediks on siiski ametnike turvalisus.

Järgnevatel joonistel 20-21, on näha millised on olnud läbiviidud uuringus ametnikepoolsed arvamused suurimatest turvapuudustest just selles kinnipidamisasutuses, kus nad teenistuses viibivad.

3.4.1 Seoste leidmine ja hüpoteeside võrdlemine tulemiga.

Uuringu eel oli püstitatud kaks hüpoteesi:

- Eesti vanglate ametnikud tunnevad end vanglates (liiga) turvaliselt ja turvaküsimused on jäänud tahaplaanile – ametnik on potentsiaalne vägivalla ohver.
- Ametnike erivahendite koolitus ja väljaõpe on piisavad.

Peale andmete töötlemist ning teoreetilise osa ning seisukohtade uurimist julgeb autor väita, et kumbki väide kinnitust ei leidnud.

Uuringu analüüsisivas osas tugineti peamiselt järgmistele pidepunktidele:

- Ohutus ametnike töös.
- Turvatunne asutuses, kus teenistuses viibitakse.
- Ähvardatud kinni peetava isiku poolt.
- Provotseeriv käitumine kinni peetava isiku poolt.
- Provokatiivse käitumise lahendus (kas olukord lahenes rahulikult või tuli kasutusele võtta meetmeid - autor).
- Ründed vanglaametnikele.
- Erivahendite kasutamine. (sealhulgas ka ohjeldusmeetmed – autori märkus)
- Väljaõpe.
- Ametnike füüsiline vorm.
- Kindlustunne kaasametnike suhtes.
- Spordiga tegelemise võimalused ja vanglapoolne võimaluste tagamine.
- Regulaarne sportlik aktiivsus.
- Julgeolekuküsimused ja juhtkonna suhtumine.
- Julgeolekuküsimused ja prioriteedid.

Välja võib tuua seda, et kuna võrreldes Tartu, Murru ja Tallinna vangla vanust ning arvestada ametnike kogemusi, on vastanud lähtunud kogu oma vanglateenistuse perioodist. Ametnik, kes on kauem töötanud, omab ka kindlasti rohkem kogemusi ja intsidente; kuna Tartu Vangla on nendest asutustest kõige noorem ja seal töötab ka palju noori ametnike on võimalus, et sellest tingitud ka vähene suhtarv. Samas usub autor, et pigem on suurem tõenäosus selles, et kuna Murru ja Tallinna Vangla on kaasaegse tehnika poolt pakutava turvalisuse seisukohalt kindlasti maas nii Tartu Vanglast (ja ka Viru Vanglast), on suurem oht ka sattuda konflikti

kinni peetava isikuga. Tegureid millest nii provokatsioonide, ähvarduste ning rünnete arv sõltub on veel mitmeid (kinnipeetavate elamistingimused, vangla tüüp jne.), kuid võib tõdeda fakti, et see osa kui paljud ametnikud ise neid kogunud on, on ikkagi suhteliselt kõrge.

Julgeolekuküsimustesse suhtumisse juhtivate tasandite poolt ja probleemide rõhuastusega ametnike poolsest seisukohast vaadatuna on kõige paremad näitajad jällegi Tartu Vanglas. Silmas on sellega peetud nii juhtkonna suhtumise näitajat, kui ka seda mis mulje on ametnikule jäänud n.ö rõhuasetusest. Kelle julgeolek on tähtsam – kas kinni peetava isiku või ametniku? Kuna rünne ametnikule on töötaja jaoks julgeolekurisk number 1, siis ootab ja loodab iga ametnik, et juhtkond selle küsimusega tegeleks ja suhtuks sellesse täie tõsidusega. Autor julgeb väita, et julgeolekuosakonna tööst sõltub väga palju.

Küsimusele - kas vanglaametnike töö üldiselt on ohutu - leidis enamik vastanutest, et ohud on olemas, aga nendega peab lihtsalt arvestama. Seda, et midagi paremini teha annaks, arvasid vaid vähesed. Autori jaoks tekkis küsimus – kas ametnikud tunnevad, et nad ise ei saa oma turvalisuse seisukohalt midagi muuta? Ohutundega arvestamist saab muidugi mõista mitmeti, kuid väga väike osa vastas, et saaks midagi paremini teha. Tunde, et ei suudeta ise midagi ära teha võib muidugi tingida olukord, kus ametnike töö ei toimu ühtse meeskonnana vaid võib olla kihistunud osadeks, kus info, mis julgeolekulisel tasandil liigub vaid valvurkonna seas ja ei toimu infovahetust erinevate struktuuride vahel (järelevalve - peavalve - julgeolekuosakond – juhtkond). Enda kogemustest julgeb autor väita, et ka kõige kaasaegsema infosüsteemi olemasolul sõltub väga palju info edastajast.

Töökoha järgse vangla turvalisuse kohta saab järeldada selle küsimuse andmetele ja eelnevale analüüsile põhinedes, et kõige turvalisemalt tunnevad end Tartu Vanglas töötavad ametnikud. Tegemist on muidugi kaasaegse kinnipidamisasutusega, millel on tehnilised ja arhitektuurilised eelised nii Murru kui ka Tallinna Vangla ees, kinnitades fakti, et mõlemal teguril on turvalisuse osas suur osakaal. Töötav hädaabisüsteem on üks sinna hulka kuuluvatest - ametnik tunneb, et vajadusel abi järgi on see sõna otses mõttes käeulatuses. Ametnike arvamus kindlustunde koha pealt kaasametnike suhtes kinnitab samas ka seda, et kõige rohkem loodavad kaasametnike peale Tartu Vangla ametnikud, Murru Vanglas arvavad niimoodi pooled vastanutest. Tallinna Vanglas tundub olukord olevat kõige negatiivsem – ligi 32% vastanutest leiavad ametnikud, et ei saa olla kindlad kaasametnike peale. Tingitud võib see olla ka sellest, et enamus ametnikkonnast leiab, et suureks probleemiks on pädevate ametnike puudus. Olgu see siis tingitud ametnike vähesusest või soost või ametnike väljaõppe puudulikkusest (vt. Joonis 10).

Väljaõppe all on siinkohal mõeldud peamiselt erivahendite, ohjeldusmeetmete ja erinevate enesekaitsevõtete kasutamise õpet ja treeningut.

Väljaõppega praegusel momendil on rahul kõige enam Tartu Vangla ametnikud, kui leiavad et väljaõpet võiks olla tihedamalt, samas on peamiseks probleemiks see, et sisuliselt väljaõppest rääkida ei saagi, kuna seda hetkel on minimaalselt, (enamiku vanglaametnike jaoks vaid ühel korral aastas – Tartu Vangla näitel) siis leiab see veelgi kinnistust. Erivahendite kasutamise kogemust siinkohal arvestades võib öelda, et on kindlasti osa ametnike, kes jätaavad kasutamata erivahendit just seetõttu, et neil puudub sellealane väljaõpe ning siinkohal võib hulka arvestada ametnike enda poolt antud hinnang oma füüsilise kohta. Autor on täheldanud ka seda, et ametnikud pole eriti altid kandma vööl erivahendeid – põhjendusi on olnud ka selliseid, et on oht nendest ilma jääda, seda eriti avatud sektsioonis liikudes (näide Tartu Vangla põhjal), see tähendab pigem, et ei olda kindel ei endas ega hinnata ka oma füüsilist eriti hea hindegaga. Samas, lähtudes uuringust, hindavad ametnikud ise oma vormi peamiselt rahuldavaks või heaks. Kõige suurem osakaal negatiivse poolele kalduvale hindele – kasin – on Tartu Vangla vastanute hulgas. Spordiga tegelemiseks on parimad tingimused ametnike enda arvates loodud samuti Tartus, kuid samas on ka suurim osakaal selles osas, kus ametnike spordiga tegelemine ei huvita.

Arvamustekogumit vaadates ja arvestades seda, et ametnike kelle teenistusaeg on väga pikk ja kogemustepagas pole eriti suur võib tajuda riski, kus juhul kui ametnike suhtumist sellesse, et väljaõpe ja initsiatiivi hoidmine ning ohutunne on vanglatöös vägagi tähtsad elemendid, ei muudeta siis võib olla olukord, kus ametnik ei suuda enam ennast kehtestada, hinnata olukorda õigesti, käituda ebapädevalt, olla tähelepanelik ja ebakindel. Sellised faktorid võivad viia olukorda, kus ametnikust võib saada füüsilise vägivalla ohver.

Arutledes olemasoleva info põhjal selle üle, et vanglaametnik tunneb ennast oma tööd tehes turvaliselt ja turvaküsimused on jäänud tahaplaanile ning väljaõpet ning erivahendite koolitust võib eelnevast väita, et päris nii see ei ole, kuigi tuleb tõdeda seda, et töötingimused uutes vanglates on muutunud paremaks, kambersüsteem annab ametnikele parema olukorra jne; ning sellest tingituna võib tekkida olukorda, kus ametnikud hakkavad nõjatuma võibolla liigselt üksteisele ja võivad muutuda lohakamaks.

Autor leiab, et kumbki hüpotees kinnitust ei leidnud. Ametnikud tajuvad ohte, mida selline suletud süsteem endaga kaasa toob ja kuna siiski on oht sattuda füüsilise vägivalla ohvriks, peaks ka ametnike rohkem õpetama ja koolitama, mis praegusel momendil piisav ei ole.

3.5 Autori poolsed võimalikud lahendid

- Üle vaadata ametnike poolt tehtud ettepanekud töö paremaks korraldamiseks ja turvalisuspuuduste kõrvaldamiseks.

Kuna palju informatsiooni on koondatud ka erinevatesse raamatutesse, mida täidavad ametnikud ise (Tartu Vangla näide) siis julgeb autor väita seda, et väga palju ettepanekuid ametnike töö turvalisemaks muutmisel on jäänud millegi taha toppama. Kuna käesolevast uurimusest selgus ka see, et ametnikel endil on ideid ja on kohti, mis muutuksid autori arvamuse kohaselt kindlasti turvalisemaks, kui nad seda on praegu. Lahend võib tunduda üldise probleemina, kuid iga väikse nüansi tähelepanemisel ja nende tähelepanekute hindamisel võib eest leida päris suure probleemi, mille lahendamisel võivad olla väga positiivsed tagajärjed – turvalisuse kasv, millele kaasneb ametnike suhtumise muutumine.

- Luua võimalikud kutsestandardid. Millele lisaks proovida luua normatiivid, millistele füüsilistele nõuetele **peaks** vastama vanglaametnik.

Kutsestandardite loomisel ja kajastamisel on kindlasti suur osa mängida otselt ametnike koolitaval keskkonnal (Sisekaitseakadeemia). Praegusel momendil, kui palju personali koolitatakse välja n.ö. baaskursuse korras, mis kohe kindlasti ei ole piisav, võiks olla olemas materjal, millega annaks võrrelda potentsiaalset kandidaati ja sellist millele kandidaat peaks vastama. Autori seisukoht on, et mõningat eeskujut võiks tuua VRÜ liikmele kehtestatud normidest ning selle, juba olemasoleva info põhjal välja töötada ametnikele vastavad nõuded. Praktikas rakendamine võiks välja näha instruktoriga ametikoha väljatöötamisel, kes püüaks suunata ametnike sportlike eluviiside ja aktiivsuse poole suunata (vt. järgnev punkt).

- Kaaluda võimalust ametikoha loomiseks – mille põhitegevuseks jääks ametnike väljaõppe korraldamine, läbiviimine, instrueerimine ja muu sarnase korraldamiseks. Kuna selline tegevus nõuaks palju aega siis oleks vajadus just ametikoha loomise järele. Instrueerimine, väljaõpete läbiviimine ja praktiliste situatsioonide lahendamine, teabe- ja õppepäevad oleks peamised ülesanded. Lisaks sellele oleks võimalik ka vanglaametnike motivatsioonisüsteemi uuendamine seda teed pidi võimalik.

Osalemine väljaõpetel, üritustel, koolitustel jne. võiks leida toetust ka asutuse enda poolt, kuna ametnik, kes suudab enda huvi ja initsiatiivi näidata oleks ka samm turvalisema vangla poole.

KOKKUVÕTE

Antud lõputöös on käsitletud vägivalda ja vägivalla vorme (füüsiline, psühholoogiline jne), nende põhjuseid ja ründeid ametnikele. Ametnike väljaõpet ja turvalisust.

Lõputöö eesmärk oli selgitada välja asjaolud, mis viivad vanglas füüsilise vägivalla puhkemiseni; kas amenikkond on piisavalt koolitatud, et seda ära hoida, ennetada ja vajadusel ka situatsioonis pädevalt käituda; kas väljaõpe on piisav; kas ametnikud tunnevad end ehk liiga turvaliselt ja enesekindlalt? Kas vanglaametnik võib olla füüsilise vägivalla ohver?

Töös esitatud hüpoteesid ei leidnud kinnitust ning olid alljärgnevad:

- Eesti vanglate ametnikud tunnevad end vanglates (liiga) turvaliselt ja turvaküsimused on jäänud tahaplaanile – ametnik on potentsiaalne vägivalla ohver.
- Ametnike erivahendite koolitus ja väljaõpe on piisavad.

Uurimise meetodikana kasutas autor ankeetküsitlust, mille käigus jagus laiali umbes sadakond ankeeti. Vastused saadi kokku 96 ankeedilt, millest 54 Tartu Vanglast, 20 Murru Vanglast ja 22 Tallinna Vanglast. Küsitluses on kokku 15 küsimust, neist 11 valikvastustega ja 4 küsimust kus vastajalt sooviti millegi kirjeldamist. Ankeetküsitluse ja intervjuude analüüs põhineb eelnevalt teoorias käsitletud seisukohtadel. Uuringu eesmärgiks on hüpoteeside paikapidavuse kontrollimine.

Mis on vägivald? See on käitumine, mille abil saavutatakse teises inimeses hirmu tekitades võim tema elu üle, teise inimese käitumise, mõtete, tunnete kontrollimine. Vägivallatseja rakendab oma ohvri suhtes erinevaid meetodeid alates psühholoogilisest survest ja jõhkra sõimust kuni majanduslike piirangute seadmise ja sotsiaalse isolatsioonini. Eristatakse kolme peamist vägivallaliiki: vaimne-, füüsiline- ja seksuaalne vägivald. Lisaks on olemas ka veel majanduslik vägivald. Käesoleva töö teoreetiline osa püüabki selgitada juba maailmas uuritud vägivalduse põhiolemust ning need kaasata vanglatööst tulenevate vägivallaaktidega.

Provotseeriv käitumine ametnike suhtes, manipulatsioonid – kõike võib lugeda võimaliku ründeohu alusena. Provokatiivse käitumisega tehakse n.ö. vaatlus, kuidas ja kas ametnik

reageerib. Proovitakse ka ähvardamist, kui provokatsioonid ei taha mõjuda. Füüsilise kontakti astumine on viimane samm, sest üldjuhul oodatakse, et esimese sammu teeb vanglaametnik. Ründeni viivaid põhjuseid võib olla mitmeid.

2007. aastal registreeriti kokku (Tartu Vanglas) üle 1300 õigusrikkumise ning määrati üle 900 distsiplinaarkaristuse.

- Otseseid ründed vanglaametnikele (vaata joonis 8) on kogenud praeguse seisuga kõige rohkem Murru Vanglaametnikud – 55%. Tallinna kinnipidamisasutuses on see arv mõnevõrra väiksem 36%. Tartu Vangla teenistujad on sattunud kinni peetava isiku ründe ohvriks 22% juhtudest.
- enamikul juhul olenemata vanglast, leitakse et vanglaametnike töös esineb ohte, kuid need on paratamatud ja ohtudega tuleb arvestada. Nii arvasid kõikide küsitluses osalenud vanglate ametnikud s.o. 70% vastanutest.

Vangistusseadusest (§109) lähtudes peaks olema eriväljaõppe saanud ainult vangla relvastatud saatemeeskond ja VRÜ ning praktilise väljaõppe iga vanglaametnik.

Vanglaametniku kutsestandardist lähtub järgnev: Kriisiolukordade lahendamisel ja ennetamisel võib vaja minna füüsilist sekkumist, mis eeldab kehalist ettevalmistust.

- Lõputööst selgub, et väljaõppe läbiviimisega on rahul nii Tartu kui ka Murru Vanglate ametnikud – vastavalt 46% ja 40%, kuid nendivad, et seda pole piisavalt. samas Tallinna Vangla ametnikud leiavad et väljaõppe ei ole kindlasti piisavalt 55% juhtudest.
- Ametnikud hindasid oma füüsilist vormi enamjaolt „Hea” või „Rahuldav”. Kõige paremini hindasid enese füüsilist valmisolekut Murru Vangla töötajad. 80% arvab, et nende füüsis on väärt hinnet „Hea”. Tartu ja Tallinna Vangla vanglaametnikud leidsid, et nende füüsiline vorm on pigem väärt hinnet „Rahuldav” – vastavalt 51% ja 63%.

Lõputöös kumbki hüpotees kinnitust ei leidnud. Ametnikud tajuvad ohte, mida selline suletud süsteem endaga kaasa toob ja kuna on oht sattuda füüsilise vägivalla ohvriks, siis peaks ka ametnike rohkem õpetama ja koolitama, mis praegusel momendil piisav ei ole.

Autoripoolsed ettepanekud:

- Üle vaadata ametnike poolt tehtud ettepanekud töö paremaks korraldamiseks ja turvalisuspuuduste kõrvaldamiseks.
- Luua võimalikud kutsestandardid. Millele lisaks proovida luua normatiivid, millistele füüsilistele nõuetele **peaks** vastama vanglaametnik.
- Kaaluda võimalust ametikoha loomiseks – mille põhitegevuseks jääks ametnike väljaõppe korraldamise, läbiviimise, instrueerimise ja muu sarnase korraldamiseks.

РЕЗЮМЕ

Данная дипломная работа написана на эстонском языке, печатным шрифтом и состоит из 46 страниц; содержит аннотацию, содержание, введение, три главы и к ним относящиеся подпункты, заключение, иностранное резюме и список использованных источников.

В первой главе описано насилие, формы насилия, причины, нападение на чиновников. Во второй части автор пытался разобрать предотвращение насилия и уменьшение связанных с ним таких факторов, как физическая подготовка чиновников, обучение, возможные провокации и т.д. Третья часть разбирает исследование автора и анализ сущих случаев.

В дипломной работе 16 чертежа и 19 ссылок на использованные источники.

Цель работы - выяснить факты, которые ведут к физическому насилию в тюрьме; достаточно ли развито чиновничество, чтобы поддерживать развитие и в нужной ситуации компетентно себя вести; возможно ли, что чиновники чувствуют себя слишком безопасно и уверенно?

Методом исследования автор выбрал эмпиричный, в заглавие которого был обозначен вопросник, проведённый между работниками Тартуской тюрьмы, к которому добавлялись данные по проведённому вопроснику между работниками мест заключения Таллинна и Мурру Эстонской Республики.

Ключевые слова курсовой: насилие, физическое насилие, предотвращение, последствия, тюремный работник, обучение, заключенный.

KASUTATUD ALLIKAD

Tewksbury, R.A. (1996) Introduction to Corrections. 3rd ed. Sine Loco.

Vagg, J. (1996) Prison systems. A comparative study of accountability in England, France, Germany and the Netherlands. Oxford.

Sparks, R., Bottoms, A., Hay, W. (1996) Prisons and the problem of order. NY.

van Zyl Smit, D., Dünkel, F. (ed.) (2001) Imprisonment today and tomorrow. International perspectives on prisoner's rights and prison conditions, 2nd ed. The Hague.

Hearn, J. (1998) The Violences of Men. How Men Talk About and How Agencies Respond to Men's Violence to Women. Sage, London.

Jokinen, A. (2000) Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri. Tampere University Press. Tampere.

Kuritegevus Eestis 2006. / Justiitsministeerium. Tallinn, 2006.

Eesti Vanglasüsteemi aastaraamat 2002/2003. / Justiitsministeerium. Tallinn, 2003.

Justiitsministeerium. Justiitsministeeriumi koduleht 2008. <http://www.just.ee/> . 10.04.2008

Tartu Vangla eesmärgid 2008 koonddokument. 9.04.2008. Dokument. Kättesaadav Tartu Vanglas.

Tartu Vangla. 14.04.2008. Ettekanne nr. 382.

Tartu Vangla ettekannete arhiivid. 2007-2008. Kättesaadavad Tartu Vanglas.

Kinni peetavate isikute toimepandud režiimi, vangistusasutuse sisekorra eeskirja või muude õigusaktide rikkumiste kohta koostatud ettekannete arvestamise raamat 2007-2008. Tartu Vangla.

Liiva, K. (1999, nr.7) Kaua istud, kiisukene? – Keskvangla 80-aastane. *Politsei*, lk.7.

Kiri autorile. Tartu Vangla, 1.november 2007.

Vangistusseadus. 14.06.2000 – RTI, 58, 376, RTI 2006, 12, 79.

Kallaletungi – häiresüsteemi rakendamise kord. 21.09.2005. Tartu Vangla direktori käskkiri nr.1-3/120.

Vangivalvuri I ja II kutsekvalifikatsioon. 21.06.2002. Õigus- ja Sisekaitse Kutsenõukogu otsus nr. 1.

Relvastatud üksuse liikme testid. 12.10.2007. Justiitsministri käskkiri nr. 196.

LISAD

Lisa 1

Küsitlus

Lugupeetud kolleeg! Lõpetan sel aastal Sisekaitseakadeemia ja kirjutan lõputöö teemal „Vanglaametnik – füüsilise vägivalla ohver” (Tartu Vangla näitel)

Suureks abiks oleks, kui vastaksid allolevale küsimustikule. Küsimustele vastamine on anonüümne, ning pärast lõputöö kaitsmist hävitan täidetud ankeedid.

Teie ametikoht .....

1. Kas vanglaametnike töö üldiselt on Sinu arvates ohutu?

- Arvan, et ametnike töös ei esine mingeid ohtusid.
- Piisavalt ohutu, kuid saaks paremini.
- Esineb ohtusid.
- On ohte, kuid nendega peab lihtsalt arvestama.
- Ohtlik – kogu aeg peab elu pärast kartma.

2. Kui turvaliselt tunnete end Tartu / Murru / Tallinna Vanglas?

- Ohud ju puuduvad.
- Turvalisus on tagatud.
- Turvalisus on piisaval tasemel.
- Ei tunne end turvaliselt.
- Teenistuses viibimine on väga ohtlik.

3. Kas oled sattunud kinni peetava isiku poolse ründe ohvriks?

- JAH
- EI

- Kui **EI**, siis kas Te oskaksite ette kujutada situatsiooni kus see kõige tõenäolisemalt juhtuda võiks (Teie arvamus oma töölõigu kõige ohtlikumast kohast)

.....
.....
.....
.....
.....

- Kui **JAH**, siis kuidas situatsioon lahenes?

.....
.....
.....
.....
.....

4. Kas kinni peetav isik on Sinuga suhtlemisel käitunud provotseerivalt?

- JAH
- EI

- Kas olukord lahenes rahulikult või tuli kasutusele võtta äärmuslikemaid meetmeid? Kui jah, siis milliseid?

- JAH
- EI

.....
.....

5. Kas olete kasutama pidanud erivahendeid?

- JAH
- EI

6. Kas erivahendite väljaõpe ja koolitus on Teie arvates piisavad?

- Täiesti piisav.
- Piisav, kuid läbiviimine võiks olla paremini organiseeritud.
- Piisav, kuid väljaõpet võiks olla tihedamalt.
- Ei ole piisav.
- Minu arvates ei saa mingist väljaõppest ja koolitustest rääkidagi.

7. Milliste spordialadega tegelete regulaarselt (kirjutage lühidalt)?

.....
.....
.....

8. Milliste spordialade vastu oleks Teil huvi igal nädalal tegeleda? Nimetage paar ala.

.....

9. Kuidas hindate oma füüsilist vormi (5 palli süsteemis)?

- VÄGA HEA
- HEA
- RAHULDAV

- KASIN
- HALB

10. Kas tunnete, et võite oma kaasametnike peale kindel olla?

- Täiesti.
- Arvan küll.
- Mitte eriti.
- Ei oska vastata.
- Ei.

11. Kas vangla poolt on tagatud piisavad sportimisvõimalused?

- Jah, külastan spordisaali nii tihti kui võimalik
- Jah, kuid võiks veel võimalusi olla.
- Jah, kuid ei ole aega neid võimalusi kasutada.
- Jah, kuid mind see ei huvita.
- Ei

12. Kas kinni peetav isik on Teid ähvardanud?

- JAH
- EI

13. Kõige suurem puudus Tartu / Murru / Tallinna Vanglas Teie arvates – pidades silmas TURVALISUST? (Kirjutage lühidalt)

.....

.....

.....

.....

.....

14. Kas tunnete, et Vangla juhtkond suhtub personali julgeolekuküsimustesse täie tõsidusega?

- Täiesti
- Piisaval määral.
- Võiks olla parem
- Ei, arvan et julgeolekuga seotud küsimused on tagaplaanil.

15. Kas juhtkonna poolt on julgeoleku ja turvalisuse tagamisel pearõhk küsimustel mis puudutavad rohkem kinni peetavaid isikuid või ametnike julgeolekut- Teie arvamus?

- ARVAN ja mulje on jäänud, et pearõhk probleemide lahendamisel kulub turvaküsimustele, mis puudutavad kinni peetavaid.
- ARVAN ja mulje on jäänud, et prioriteediks on ametnike turvalisus.
- ARVAN, et julgeolekuküsimustele ei panda üldse rõhku.

